

MASTER'S THESIS

Het opzeggen van de bankrelatie

Ozata, I.S.

Award date:

2022

Awarding institution:

Department of Private Law

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

pure-support@ou.nl

providing details and we will investigate your claim.

Downloaded from <https://research.ou.nl/> on date: 02. Jul. 2022

Open Universiteit
www.ou.nl

Het opzeggen van de bankrelatie

Student	Ilknur Sümeyra Özata
Studentnummer	852034858
Opleiding	Master Rechtsgeleerdheid
Onderwijsinstelling	Open Universiteit
Plaats	Amsterdam
Afstudeerperiode	01-09-2021 t/m 30-04-2022
Scriptiebegeleider	Mr. dr. M.D.H. Nelemans
Examinator	Prof. mr. J.G.J. Rinkes

Voorwoord

Voor u ligt de masterscriptie 'Het opzeggen van de bankrelatie'. De masterscriptie is geschreven in het kader van mijn afstuderen aan de masteropleiding Rechtsgeleerdheid aan de Open Universiteit. In de periode van 1 september 2021 tot en met 30 april 2022 heb ik onderzoek gedaan en de masterscriptie geschreven. Vanuit mijn functie als KYC CDD Signatory, oftewel 'Quality Checker' bij ING heb ik affiniteit met de Wwft. Wij houden ons dagelijks bezig met het veilig houden van het financiële stelsel door onderzoek te doen naar geldstromen, bedrijfsactiviteiten, bedrijfsstructuren en de uiteindelijk belanghebbenden van een rechtspersoon. Naar aanleiding van het CDD-onderzoek moeten wij ook onder andere besluiten of de bankrelatie voortgezet kan worden.

De periode van het onderzoek en het uiteindelijke schrijven van de masterscriptie is voor mij een zeer leerzame en aangename periode geweest.

Bij deze wil ik graag de heer mr. dr. Mark Nelemans bedanken voor de waardevolle begeleiding en ondersteuning tijdens dit traject.

Tot slot wil ik mijn ouders, vrienden en collega's in het bijzonder bedanken. Hun vertrouwen, wijsheid en motiverende woorden hebben mij geholpen de masterscriptie tot een goed einde te brengen.

Ik wens u veel leesplezier toe.

Ilknur Sümeýra Özata

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Inleiding	5
Hoofdstuk 2: Juridisch kader	7
2.1. Achtergrond.....	7
2.2 Definitie witwassen	7
2.3 Internationale standaarden	7
2.4 Europese richtlijnen	8
2.5 Poortwachtersrol.....	9
2.6 Opzegging bankrelatie.....	10
Hoofdstuk 3: Leidraden en het KYC-proces	13
3.1 Leidraden	13
3.2 Know Your Customer (KYC)	16
Hoofdstuk 4: Jurisprudentie inzake beëindiging van een bankrelatie	24
4.1 Inleiding	24
4.2 Kernarresten Hoge Raad	24
4.3 Recente rechtspraak	27
4.4 Casuïstiek uit de rechtspraak	30
4.4.1 Gerechtshof 's-Hertogenbosch 9 december 2008, ECLI:NL:GHSHE:2008:BI0880 ...	30
4.4.2 Rechtbank Amsterdam 21 september 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:5353.....	32
4.4.3 Rechtbank Amsterdam 30 juni 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:3290	33
4.4.4 Rechtbank Amsterdam 13 maart 2020, ECLI:NL:RBAMS:2020:1722.....	35
Hoofdstuk 5: Beoordeling.....	38
Conclusie.....	41
Aanbevelingen	43
Geraadpleegde bronnen	45

Hoofdstuk 1: Inleiding

In september 2018 heeft ING een mega-schikking getroffen met het Openbaar Ministerie (OM).¹ De schikking van € 775 miljoen was het gevolg van een gebrekkige controle op witwassen. Na de boete van ING is ook ABN Amro in april 2021 een schikking van € 480 miljoen overeengekomen met het OM vanwege ernstige tekortkomingen in de bestrijding van witwassen.² Aan Rabobank werd het afgelopen jaar een dwangsom opgelegd van € 500.000 door De Nederlandsche Bank (DNB). De bankensector ligt de laatste jaren onder een vergrootglas in verband met witwaskwesties. Uit recente nieuwsberichten blijkt dat Rabobank nog eens € 249 miljoen opzij zet om te voldoen aan de verplichtingen uit de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft).³

De Wwft is ingevoerd in 2008⁴ en heeft tot doel financiële criminaliteit zoals witwassen en terrorismefinanciering zoveel mogelijk te voorkomen. Dit is gebaseerd op de Europese anti-witwasrichtlijnen en is voortdurend in ontwikkeling. De aanpak van witwassen heeft prioriteit bij de overheid, omdat het van groot belang is voor de effectieve bestrijding van verschillende vormen van ernstige criminaliteit. Het versluieren van de criminele herkomst van opbrengsten van misdrijven stelt daders in staat om buiten het zicht en bereik van de opsporingsinstanties te blijven en ongestoord van het vergaarde vermogen te genieten. Dienstverlenende instellingen zoals banken hebben als poortwachters een rol om het financiële systeem te beschermen tegen witwassen. Het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van uit criminele activiteiten verkregen opbrengsten schaadt namelijk de integriteit, stabiliteit en reputatie van het financiële stelsel en vormt een gevaar voor de verdere ontwikkeling van dit stelsel en de interne markt. Op grond van de Wwft moeten poortwachters onder meer cliëntenonderzoek doen en ongebruikelijke transacties melden bij de Financial Intelligence Unit (FIU).⁵

Banken verwerken jaarlijks 9,8 miljard betaaltransacties. Dat is gelijk aan 27 miljoen transacties per dag (1,3 miljoen per uur). Daarvan zijn 68.000 transacties door banken gemeld aan de FIU, waarvan uiteindelijk 15.000 transacties als verdacht zijn aangemerkt. Dit is de bancaire strijd tegen witwassen en terrorismefinanciering, uitgedrukt in cijfers. In Nederland zou jaarlijks € 16 miljard worden witgewassen.⁶

De Wwft heeft voor banken geleid tot verscherpte en omvangrijke toezicht- en anti-witwasregelgeving. Aangespoord door de hoge boetes en indringende onderzoeken door het OM en DNB zijn banken tegenwoordig druk met 'Know Your Customer'-onderzoek, ook wel 'Customer Due Diligence'. Naar aanleiding van het cliëntenonderzoek kan een bank tot de conclusie komen dat zij de bankrelatie wil beëindigen omdat een klant een (te) groot risico zou vormen met het oog op de Wwft. Indien het cliëntenonderzoek niet tot het beoogde resultaat leidt, dient de bank de bankrelatie te beëindigen op grond van artikel 5 lid 3 Wwft.

¹ 'ING betaalt 775 miljoen vanwege ernstige nalatigheden bij voorkomen witwassen', *OM* 4 september 2018, OM.nl.

² 'ABN AMRO betaalt 480 miljoen euro vanwege ernstige tekortkomingen bij het bestrijden van witwassen', *OM* 19 april 2021, OM.nl.

³ D. Waterval, 'Rabobank trekt opnieuw honderden miljoenen uit om klanten te controleren op witwassen', *Trouw* 10 februari 2022, Trouw.nl.

⁴ *Stb.* 2008, 303.

⁵ 'ABN AMRO betaalt 480 miljoen euro vanwege ernstige tekortkomingen bij het bestrijden van witwassen', *OM* 19 april 2021, OM.nl.

⁶ F.M.A. 't Hart, 'De bancaire strijd', *Ars Aequi* 2020, p. 539.

Als gevolg hiervan is het voor een rechtspersoon vrijwel onmogelijk om deel te nemen aan het maatschappelijk verkeer en om een bedrijf te exploiteren.

Eenzijds moet in ogenschouw worden genomen dat het voor rechtspersonen voor hun voortbestaan of functioneren van eminent belang is dat zij toegang hebben tot het bancaire systeem. Anderzijds moet de maatschappelijke functie van banken in het oog worden gehouden. Die twee kanten brengen een doorlopend spanningsveld mee tussen het belang van cliënten om toegang te hebben tot het maatschappelijk verkeer waarin een bankrekening niet meer is weg te denken en de regels die aan banken zijn opgelegd, onder meer ter voorkoming van witwassen en terrorismefinanciering.

De onderzoeksvraag luidt als volgt: 'Onder welke voorwaarden is het gerechtigd voor banken om de bankrelatie met zakelijke klanten te beëindigen wegens klantonderzoek op grond van de Wft en Wwft?'

Het onderzoek omvat literatuur-, bronnen- en jurisprudentieonderzoek. Het literatuur- en bronnenonderzoek bestaat uit de bestudering van handboeken, vakliteratuur, leidraden en wet- en regelgeving. Het jurisprudentieonderzoek bestaat onder andere uit het onderzoeken van relevante uitspraken van de Hoge Raad. De Hoge Raad is immers de hoogste rechtsprekende instantie en draagt bij aan theorievorming. Daaruit worden handvatten gedestilleerd die verder worden onderbouwd. Verder worden met name recente uitspraken van de rechtbank en het gerechtshof geanalyseerd, aangezien er spaarzaam arresten van de Hoge Raad aanwezig zijn. Deze onderzoeksmethoden zijn relevant voor het onderzoek, omdat het een manier is om over dit onderwerp theoretische en praktische informatie te verzamelen. Hoofdstuk 5 maakt gebruik van de rechtsvergelijkende onderzoeksmethode. In dit hoofdstuk worden namelijk de wettelijke verplichtingen, verschillende leidraden en rechterlijke toetsen vergeleken en in onderlinge samenhang verwerkt.

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden, start hoofdstuk 2 met beantwoording van de eerste deelvraag. Daarin bakent het hoofdstuk het onderzoek af door het juridisch kader uiteen te zetten. Vervolgens behandelt hoofdstuk 3 de tweede deelvraag. Dit hoofdstuk beschrijft de leidraad van het Ministerie van Financiën en het Ministerie van Justitie en Veiligheid, De Nederlandsche Bank (DNB) en de Autoriteit Financiële Markten (AFM) en het Know Your Customer-proces (KYC-proces). Daarna behandelt hoofdstuk 4 de derde deelvraag. In dit hoofdstuk wordt de jurisprudentie inzake beëindiging van een bankrelatie geanalyseerd. Vervolgens maakt hoofdstuk 5 een vergelijking tussen de eerdere hoofdstukken. Tenslotte beantwoordt hoofdstuk 6 de onderzoeksvraag en volgt de conclusie met een afsluitende beschouwing.

Hoofdstuk 2: Juridisch kader

Het publiekrecht (Wft, Wwft en Sw) legt aan financiële ondernemingen diverse verplichtingen op die geen betrekking hebben op de dienstverlening zelf, maar waarvan de naleving wel van financiële ondernemingen wordt verlangd. In dit hoofdstuk worden de achtergrond en de wettelijke verplichtingen, oftewel het juridisch kader inzake de Wft en Wwft, nader geanalyseerd.

2.1. Achtergrond

In het verleden was er al veel aandacht voor witwassen. Rinkes en Nelemans schreven in dit kader: “De sterk toenemende opbrengsten uit (grensoverschrijdende) drugsproductie en handel maakten een effectieve wereldwijde aanpak van witwassen noodzakelijk. Dit resulteerde in de oprichting in 1989 van de Financial Action Taskforce (FATF). De FATF bracht in 1990 zijn eerste lijst met witwastypologieën uit, die (in gereviseerde vorm) nog steeds bepalend is voor de materiële invulling van witwaspreventie en -bestrijding. In Nederland heeft dit geleid tot brede samenwerking tussen toezicht- en opsporingsinstanties, met de Financial Intelligence Unit Nederland (FIU) als centraal platform.”⁷

2.2 Definitie witwassen

Alvorens het juridisch kader nader wordt bekeken, is het van belang om stil te staan bij de definitie van witwassen. De internationaal gebruikte term voor witwassen is ‘money laundering’. Dat betekent ‘geld wassen’. In artikel 1 Wwft wordt ‘witwassen’ gedefinieerd als: “de gedragingen strafbaar gesteld in de artikelen 420bis, 420bis.1, 420ter, 420quater en 420quater.1 van het Wetboek van strafrecht.” Er worden drie witwasvormen onderscheiden: opzet-, gewoonte- en schuldwitwassen. Witwassen is kort gezegd het verbergen en/of een schijnbaar legale status geven aan een voorwerp (meestal geld of goederen) dat afkomstig is uit een misdrijf, zodat het besteed en geïnvesteerd kan worden in de bovenwereld. Het gaat dan bijvoorbeeld om geld dat afkomstig is van drugshandel, mensenhandel, diefstal, sociale of fiscale fraude.

Witwassen kent diverse verschijningsvormen. Bij de verschillende witwasmethoden kunnen drie fasen worden onderscheiden volgens de FIU-Nederland:

- “het in het (girale) geldverkeer brengen van door misdrijf verkregen vermogen (de plaatsingsfase);
- het op elkaar stapelen van (financiële) transacties teneinde de criminele herkomst van het vermogen te verhullen (de versluieringsfase);
- het integreren van het vermogen in de legale economie (de integratiefase).”⁸

2.3 Internationale standaarden

Het Nederlandse wettelijke kader voor de integriteitsverplichtingen van banken moet, zoals hiervoor naar voren kwam, worden gezien in een internationale context. Diverse internationale organisaties hebben al een groot aantal jaren aandacht voor de maatregelen die in de bankensector genomen moeten worden om te voorkomen dat banken betrokken raken bij criminele activiteiten, onder andere witwassen en financieren van terrorisme.⁹

⁷ J.G.J. Rinkes & M.D.H. Nelemans, ‘Integere bedrijfsvoering en de Wwft en Wft’, VAST 2020, p. 1.

⁸ <https://www.fiu-nederland.nl/nl/over-fiu/wat-is-witwassen>.

⁹ B. Snijder-Kuipers & A.T.A. Tilleman, *Handboek WWFT*, Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 35.

Het Basel Committee on Banking Supervision (BCBS), onderdeel van de Bank for International Settlements (BIS) heeft richtlijnen gepubliceerd onder de titel ‘Sound management of risks related to money laundering and financing of terrorism’.¹⁰ Onderdelen van deze richtlijnen sluiten nauw aan bij de aanbevelingen van de FATF. Standaarden die binnen deze internationale organisaties worden bepaald, vinden uiteindelijk hun weg naar de Europese en Nederlandse wet- en regelgeving voor banken. Zo zijn in de vierde anti-witwasrichtlijn de FATF-aanbevelingen verwerkt.¹¹ Ook de sectorspecifieke wetgeving voor banken, die in hoofdzaak wordt vormgegeven op basis van Europese bronnen, bevat een verwerking van de internationale standaarden op dit gebied. Meer specifiek zijn de voorschriften in de Wft op het gebied van cliëntenonderzoek terug te voeren op het toevoegen van integriteit als doelstelling van het toezicht, mede gelet op de internationaal ontwikkelde standaarden op dit gebied.¹²

Voorts heeft de Wolfsberg Group ook standaarden opgesteld. De Wolfsberg Group is een samenwerkingsverband tussen dertien internationale banken dat standaarden ontwikkelt voor de financiële sector onder meer op het gebied van cliëntenonderzoek en de bestrijding van witwassen en terrorismefinanciering.¹³

2.4 Europese richtlijnen

De financiële toezichtwetgeving is hoofdzakelijk bepaald door de Europese anti-witwasrichtlijnen en voortdurend in ontwikkeling. Hieronder volgt een analyse van deze anti-witwasrichtlijnen.

De eerste Europese anti-witwasrichtlijn was enkel gericht op financiële ondernemingen en de financiële sector. In 2001 trad de tweede Europese anti-witwasrichtlijn in werking. De tweede Europese anti-witwasrichtlijn was tevens gericht op niet-financiële sectoren en het begrip witwassen werd uitgebreid.¹⁴ Rinkes en Nelemans schreven hierover: “Oorspronkelijk was witwassen met name gekoppeld aan drugshandel, maar rond de eeuwwisseling ontstond het besef dat ook andere criminelen hun onwettig verkregen vermogen van een schijnbaar wettige herkomst wilden voorzien. Een belangrijke drijfveer achter het uitbreiden van de reikwijdte van het misdrijf witwassen is in de huidige tijd ook de bescherming van de integriteit van financiële sector en de preventie van misbruik van financiële instellingen.”¹⁵ De uitbreiding van de aanpak van witwassen vond plaats door middel van de derde Europese anti-witwasrichtlijn.¹⁶ Aanleiding hiervan was de terroristische aanslagen aan het begin van het millennium.¹⁷ Na de inwerkingtreding van de derde Europese anti-witwasrichtlijn werd de bestrijding van terrorisme(financiering) gekoppeld aan witwasbestrijding.

¹⁰ BCBS, Guidelines – Sound management of risks related to money laundering and financing of terrorism, juni 2017.

¹¹ Zie bijvoorbeeld recital (3) en (4) van de vierde anti-witwasrichtlijn.

¹² B. Snijder-Kuipers & A.T.A. Tilleman, *Handboek WWFT*, Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 36.

¹³ B. Snijder-Kuipers & A.T.A. Tilleman, *Handboek WWFT*, Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 36.

¹⁴ Richtlijn 2001/97/EG van het Europees Parlement en de Raad van 4 december 2001 tot wijziging van Richtlijn 91/308/EEG van de Raad tot voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld.

¹⁵ Zie ook: M. van den Broek, *Preventing money laundering: a legal study on the effectiveness of supervision in the European Union*, The Hague: Eleven International Publishing 2015

¹⁶ Richtlijn 2005/60/EG van het Europees Parlement en de Raad van 26 oktober 2005 tot voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld en de financiering van terrorisme.

¹⁷ J.G.J. Rinkes & M.D.H. Nelemans, ‘Integere bedrijfsvoering en de Wwft en Wft’, *VAST* 2020, p. 2.

Vervolgens is het UBO-register ingevoerd in 2015 middels de vierde Europese anti-witwasrichtlijn.¹⁸ In het UBO-register worden alle uiteindelijke belanghebbenden (UBO's) van rechtspersonen geregistreerd.¹⁹ Rinkes en Nelemans schreven: "Deze richtlijn kende voorts een uitbreiding van het wettelijke instrumentarium gericht op de bestrijding van witwassen en terrorismefinanciering. Ook kende de richtlijn een verruiming van de instellingen die onder toezicht vallen (aanbieders van kansspelen, grootwaardehandelaren en wisselinstellingen) en een uitbreiding van de risico-gebaseerde benadering. Onder toezicht staande instellingen dienen op grond van de richtlijn te beschikken over een beleid, gebaseerd op risicoprofielen, om witwas- en terrorismefinancieringsrisico's te beheersen en te voorkomen. Om het nieuwe regime kracht bij te zetten, is in de richtlijn de grondslag opgenomen voor een strenger bestuursrechtelijk boeteregime. Daarmee is de handhavingsbevoegdheid van de verantwoordelijke toezichthouders uitgebreid."²⁰

De vijfde²¹ en zesde²² Europese anti-witwasrichtlijn zijn in 2018 uitgevaardigd. In deze richtlijnen is onder andere aandacht besteed aan de toegang tot de UBO-registers, virtuele valuta, uitbreiding van de reikwijdte van de regelingen en uniforme aanpak en bestrijding van witwassen.²³

2.5 Poortwachtersrol

Banken hebben een poortwachtersrol. De Wft bevat twee nauw samenhangende verplichtingen voor banken met een zetel in Nederland.²⁴ De bank is op grond van artikel 3:10 lid 1 Wft verplicht een adequaat beleid te voeren dat een integere uitoefening van haar bedrijf waarborgt. Hieronder wordt verstaan dat de volgende situaties worden tegengegaan:

- (i) belangenverstrengeling;
- (ii) dat de financiële onderneming of haar werknemers strafbare feiten of andere wetsovertredingen begaan die het vertrouwen in de bank of in de financiële markten kunnen schaden;
- (iii) dat wegens haar cliënten het vertrouwen in de bank of in de financiële markten kan worden geschaad; en
- (iv) dat andere handelingen door de bank of haar werknemers worden verricht die zodanig ingaan tegen hetgeen volgens het ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer betaamt, dat het vertrouwen in de bank of in de financiële markten ernstig kan worden geschaad.²⁵

¹⁸ Richtlijn (EU) 2015/849 van het Europees Parlement en de Raad van 20 mei 2015 inzake de voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld of terrorismefinanciering, tot wijziging van Verordening (EU) nr. 648/2012 van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Richtlijn 2005/60/EG van het Europees Parlement en de Raad en Richtlijn 2006/70/EG van de Commissie.

¹⁹ F.M.A. 't Hart & I.P. Palm-Steyerberg, *CDD, Wwft en Sw voor de financiële sector*, Zutphen: Boom Juridische Uitgevers 2021, p. 23.

²⁰ J.G.J. Rinkes & M.D.H. Nelemans, 'Integere bedrijfsvoering en de Wwft en Wft', *VAST 2020*, p. 3.

²¹ Richtlijn (EU) 2018/843 van het Europees Parlement en de Raad van 30 mei 2018 tot wijziging van Richtlijn (EU) 2015/849 inzake de voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld of terrorismefinanciering, en tot wijziging van de Richtlijnen 2009/138/EG en 2013/36/EU.

²² Richtlijn (EU) 2018/1673 van het Europees Parlement en de Raad van 23 oktober 2018 inzake de strafrechtelijke bestrijding van het witwassen van geld.

²³ J.G.J. Rinkes & M.D.H. Nelemans, 'Integere bedrijfsvoering en de Wwft en Wft', *VAST 2020*, p. 3.

²⁴ B. Snijder-Kuipers & A.T.A. Tilleman, *Handboek WWFT*, Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 45.

²⁵ Art. 3:10 lid 1 onder a-d Wft.

Dit beleid dient zich te vertalen naar een passende inrichting van de bedrijfsvoering. Banken met een zetel in Nederland zijn conform artikel 3:17 Wft verplicht hun bedrijfsvoering zodanig in te richten dat deze een beheerste en integere uitoefening van hun bedrijf waarborgt. De voorschriften van artikel 3:10 en 3:17 Wft worden uitgewerkt in artikel 10 tot en met 16 van het Besluit prudentiële regels Wft (Bpr).

Sinds augustus 2008 zijn de wetten Wid²⁶ en Wmot²⁷ opgegaan in de Wwft.²⁸ De Wwft integreert de bestaande regelgeving, maar implementeert ook de derde anti-witwasrichtlijn van de EU.²⁹ Verder in dit hoofdstuk volgt meer informatie inzake de Europese anti-witwasrichtlijnen.

Voor banken gelden zowel de voorschriften op het gebied van cliëntenonderzoek uit de Wft als uit de Wwft. De Wwft heeft tot doel ‘witwassen’ en ‘financieren van terrorisme’ te voorkomen en te bestrijden. De Wft-bepalingen zijn gericht op integriteitsrisico’s in brede zin. Daardoor zijn er een aantal verschillen tussen de verplichtingen op grond van de Wwft en de Wft.³⁰ Bij overlappende verplichtingen zal een bank altijd moeten bekijken welke norm het strengst is, en zich hieraan moeten houden.³¹

Het (eigen) Wft-beleid van de bank kan op onderdelen ook ‘vrijwillig’ verder gaan dan op grond van de Wwft verplicht is. Zo kan de bank er bijvoorbeeld voor kiezen om de grens voor het identificeren van de UBO vast te leggen op 10%, in plaats van op 25%. De bank zal op basis van het eigen beleid een klant niet kunnen accepteren, indien deze weigert medewerking te verlenen aan de uitvoering van dergelijke, verder dan de Wwft-strekkende eisen.³²

2.6 Opzegging bankrelatie

Het moment dat de bankrelatie met een cliënt beëindigd moet worden, oftewel het moment dat een cliënt een onacceptabel risico vormt, is niet eenvoudig vast te stellen. Dit hangt af van de omstandigheden en risico-indicatoren. Het kan een combinatie van risico’s zijn, maar het is ook van belang of enige risico’s gemitigeerd kunnen worden. Daarnaast bestaan er enkele situaties op basis waarvan een bankrelatie ongetwijfeld beëindigd dient te worden. In hoofdstuk 3 wordt uitgebreid stilgestaan bij de diverse risico-indicatoren. Met betrekking tot het beëindigen van de bankrelatie bestaat een juridisch spanningsveld. In deze paragraaf wordt het juridisch kader dan ook nader geanalyseerd.

De beginselen van partijautonomie en contractsvrijheid brengen met zich dat het een bank, net zoals iedere andere (commerciële) partij, vrijstaat om te beslissen aan wie de bank haar diensten verleent. Deze contractsvrijheid kent haar begrenzing in het bepaalde van artikel 3:40 Burgerlijk Wetboek (BW). Partijautonomie en contractsvrijheid zijn essentieel, aangezien deze de rechtvaardiging vormen voor de gebondenheid aan de overeenkomst.

²⁶ Wet identificatie bij dienstverlening.

²⁷ Wet melding ongebruikelijke transacties.

²⁸ *Stb* 2008, 303.

²⁹ Paper I. Ozata, ‘Opzeggen zakelijke rekening’, *Juridische aspecten van financiële dienstverlening (OU)*, april 2021.

³⁰ B. Snijder-Kuipers & A.T.A. Tilleman, *Handboek WWFT*, Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 49.

³¹ B. Snijder-Kuipers & A.T.A. Tilleman, *Handboek WWFT*, Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 51.

³² B. Snijder-Kuipers & A.T.A. Tilleman, *Handboek WWFT*, Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 50.

Contractsvrijheid is van belang bij het openen van een zakelijke rekening gezien het een van de beginselen van het overeenkomstenrecht betreft.³³

In geval van opzegging van de zakelijke rekening maakt de bank gebruik van haar contractueel opzeggingsrecht. Ook kan er sprake zijn van een eenzijdige opzegging wegens andere redenen, zoals crimineel gedrag, tekortkomingen, schending van artikel 3:40 BW of vanwege onvoorziene omstandigheden. Het contractueel opzeggingsrecht is vastgelegd in de Algemene Bankvoorwaarden (ABV), welke doorgaans van toepassing zijn op de bankrelatie.³⁴ In het kader van de beëindiging van de relatie met rekeninghouders zijn met name artikel 2, 3, 7 en 35 ABV van belang.

De bevoegdheid van de bank om de zakelijke relatie op te zeggen is niet onbegrensd. De bank dient rekening te houden met de zorgplicht die zij heeft jegens haar relaties. Banken hebben namelijk een belangrijke publieke rol en een bijzondere positie, hetgeen een bepaalde verantwoordelijkheid met zich brengt.

De bank dient gemotiveerd aan te tonen op welke gronden het belang van de cliënt dient te wijken voor het belang (de integriteit) van de bank.³⁵ Het is voor het voortbestaan van een onderneming van groot belang dat deze toegang heeft tot het bancaire systeem. De mogelijkheid om een rekening aan te houden wordt voor een onderneming gezien als een grondrecht: "zonder betaalrekening kan een onderneming niet of nauwelijks functioneren in het maatschappelijk verkeer."³⁶

Daarnaast moet de wijze van opzegging de toets van de redelijkheid en billijkheid doorstaan. Dit houdt in dat de reden van opzegging op deugdelijke wijze aan de cliënt moet zijn meegedeeld en dat een redelijke opzegtermijn in acht moet zijn genomen.³⁷

De omstandigheden op grond waarvan de bank een bankrelatie wil beëindigen, zijn in de praktijk uiteenlopend van aard. Zo kan het een reden zijn voor opzegging wanneer de bank niet (naar tevredenheid) een cliëntonderzoek kan uitvoeren of afronden, maar dan moet de bank wel voldoende duidelijk en specifiek om informatie hebben gevraagd.³⁸ De zorgen van een bank over ongebruikelijk betalingsverkeer moeten voldoende onderbouwd kunnen worden om een aanleiding te vormen voor de opzegging van de bankrelatie.³⁹ Hieronder volgen enkele andere voorbeelden met een juridische benadering.

Een bank is onder andere gehouden om haar beleid te evalueren en om dit beleid zo nodig te actualiseren. Dat laatste kan met zich brengen dat bestaande categorieën cliënten juist wel of niet langer geaccepteerd worden. De tendens is eerder om een strenger beleid te voeren dan om het beleid te versoepelen. Een gewijzigd beleid kan betekenen dat een bank beëindiging nastreeft van betaalrekeningen die worden aangeboden aan (bepaalde) cliënten die niet

³³ F.M.A. 't Hart & I.P. Palm-Steyerberg, *CDD, Wwft en Sw voor de financiële sector*, Zutphen: Boom Juridische Uitgevers 2021, p. 151.

³⁴ B. Snijder-Kuipers & A.T.A. Tilleman, *Handboek WWFT*, Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 55-56.

³⁵ Rechtbank Rotterdam 11 mei 2012, ECLI:NL:RBROT:2012:BW6025.

³⁶ R.I.V.F. Bertmams & T. Hekman, 'Betaalrekeningen en Wwft-issues: van opzegging tot contracteerplicht', *Tijdschrift Financiering, Zekerheden en Insolventierechtpraktijk* 2020, nummer 7, p. 40.

³⁷ Hof Amsterdam 13 juli 2017, ECLI:NL:GHAMS:2017:2971.

³⁸ Rechtbank Rotterdam 19 maart 2013, ECLI:NL:RBROT:2013:CA2532.

³⁹ Rechtbank Rotterdam 27 februari 2013, JONDR 2013/616.

langer geaccepteerd zouden worden. De bank zal alsdan tot opzegging van de betaalrekening overgaan, maar zal bij betwisting van de rechtmatigheid van de opzegging naar voren dienen te brengen wat haar belang is bij beëindiging en waarom dat belang zwaarder weegt dan het belang van de cliënt bij continuering. In de praktijk kan het er voor sommige branches op lijken dat het aanhouden van een betaalrekening bij een bank de facto onmogelijk is.⁴⁰ Voormalig Minister van Financiën, W.B. Hoekstra, wilde op korte termijn de Algemene leidraad Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme aanpassen, zodat duidelijk wordt dat het feit dat bepaalde typen cliënten of producten een inherent verhoogd risico met zich meebrengen, geen reden kan zijn om dit type cliënten categoriaal te weigeren.⁴¹

Een tweede voorbeeld betreft de situatie waarin een bank niet zozeer een bepaalde categorie aan cliënten niet meer wenst te bedienen maar afscheid wenst te nemen van een specifieke cliënt die haar vertrouwen (in ernstige mate) heeft geschonden. Zo kan het verstrekken van onjuiste informatie of het nalaten om openheid van zaken te geven mede grondslag vormen om de rekening te beëindigen. Het gaat daarbij niet zozeer om de vraag of de desbetreffende activiteiten al dan niet voor de bank aanvaardbaar zijn, maar om de vraag of het geven van onjuiste of onvolledige inlichtingen aan de bank een reden voor beëindiging mag zijn.⁴²

Een derde voorbeeld betreft de situatie waarin een bank de rekening wenst te beëindigen omdat continuering van de bancaire relatie de reputatie van de bank zou (kunnen) schaden.⁴³ Een vierde voorbeeld betreft de situatie waarin een bank de rekening wenst te beëindigen teneinde de belangen van derden te beschermen. Wetenschap kan immers leiden tot zorgplicht. Die zorgplicht kan er daarom mede uit bestaan dat een bank onder de gegeven omstandigheden een onderzoek instelt. Of en waartoe een bank vervolgens gehouden is, hangt af van de uitkomst van het onderzoek.⁴⁴ In hoofdstuk 4 worden diverse rechterlijke uitspraken inzake de beëindiging van de bankrelatie geanalyseerd.

Een klant heeft ook bijzondere verplichtingen jegens de bank. Artikel 2 lid 2 ABV bepaalt dat de klant gehouden is de bank de nodige informatie te verschaffen en het product, in dit geval de rekening, zorgvuldig te gebruiken. In het bijzonder dient de klant de bank in staat te stellen om haar wettelijke en contractuele verplichtingen na te komen. Ook mag hij geen oneigenlijk of onrechtmatig gebruik (laten) maken van het product, waaronder begrepen gebruik dat strijdig is met wet- en regelgeving, dienstbaar is aan strafbare feiten of schadelijk is voor de bank of haar reputatie of voor de integriteit van het financiële stelsel.⁴⁵

⁴⁰ F.M.A. 't Hart & I.P. Palm-Steyerberg, *CDD, Wwft en Sw voor de financiële sector*, Zutphen: Boom Juridische Uitgevers 2021, p. 162-163.

⁴¹ Ministerie van Financiën, *Beantwoording van de vragen over spanningen bij toepassing van de Wwft*, kenmerk 2021-0000224366, 19 november 2021.

⁴² F.M.A. 't Hart & I.P. Palm-Steyerberg, *CDD, Wwft en Sw voor de financiële sector*, Zutphen: Boom Juridische Uitgevers 2021, p. 166.

⁴³ F.M.A. 't Hart & I.P. Palm-Steyerberg, *CDD, Wwft en Sw voor de financiële sector*, Zutphen: Boom Juridische Uitgevers 2021, p. 171.

⁴⁴ F.M.A. 't Hart & I.P. Palm-Steyerberg, *CDD, Wwft en Sw voor de financiële sector*, Zutphen: Boom Juridische Uitgevers 2021, p. 178.

⁴⁵ R.I.V.F. Bertmams & T. Hekman, 'Betaalrekeningen en Wwft-issues: van opzegging tot contracteerplicht', *Tijdschrift Financiering, Zekerheden en Insolventierechtpraktijk* 2020, nummer 7, p. 40.

Hoofdstuk 3: Leidraden en het KYC-proces

Een bank heeft - zoals veel instellingen en personen - verplichtingen heeft op grond van zowel de Wft als de Wwft. Volgens de Wwft dienen banken over een adequaat beleid te beschikken om risico's op witwassen en financieren van terrorisme te beheersen.⁴⁶ Op grond van artikel 2a Wwft is elke bank daarom verplicht een Wwft-beleid te hebben en na te leven. In dit hoofdstuk wordt de leidraad van het Ministerie van Financiën en het Ministerie van Justitie en Veiligheid, De Nederlandsche Bank (DNB) en de Autoriteit Financiële Markten (AFM) geanalyseerd. Vervolgens komt het Know Your Customer proces (KYC-proces) aan bod.

3.1 Leidraden

In februari 2011 is een eerste leidraad opgesteld door het Ministerie van Financiën om de private sector te ondersteunen bij de uitvoering van taken op het terrein van het voorkomen van witwassen en terrorismefinanciering. Dit initiatief is gevolgd door de Belastingdienst, DNB en AFM. De wet- en regelgeving op dit terrein is voortdurend in ontwikkeling. Naar aanleiding van de diverse wijzigingen in de Wwft zijn de leidraden geactualiseerd.⁴⁷

DNB heeft voor banken een speciale leidraad opgesteld.⁴⁸ Anders dan een summier regeling in de wet en de memorie van toelichting geeft DNB richtlijnen die een verdere invulling geven aan de verwachtingen van DNB over de wijze waarop een instelling onderzoek doet. Een leidraad is geen juridisch bindend document, maar beoogt een handreiking te geven aan instellingen om wettelijke verplichtingen in het kader van witwasbestrijding en het tegengaan van terrorismefinanciering in de praktijk te kunnen toepassen en om daartoe interne procedures te ontwikkelen. In andere woorden: een leidraad beoogt de verschillende verplichtingen die voortvloeien uit de Wwft en Sw te verduidelijken.⁴⁹

De leidraad van DNB is een aanvulling op de Algemene leidraad Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft) van het Ministerie van Financiën en het Ministerie van Justitie en Veiligheid.⁵⁰ Beide leidraden verduidelijken verplichtingen uit de Wwft en Sw⁵¹ en bieden handvatten voor de implementatie van deze verplichtingen. De leidraden dienen in samenhang gelezen te worden.⁵² Naast de Algemene leidraad bieden de andere Wwft-toezichthouders leidraden voor de onder hun toezicht staande instellingen, waaronder de AFM.

⁴⁶ B. Snijder-Kuipers & A.T.A. Tilleman, *Handboek WWFT*, Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 48.

⁴⁷ F.M.A. 't Hart & I.P. Palm-Steyerberg, *CDD, Wwft en Sw voor de financiële sector*, Zutphen: Boom Juridische Uitgevers 2021, p. 90.

⁴⁸ De Nederlandsche Bank, 'Leidraad Wwft en Sw' *Dnb.nl* december 2020.

⁴⁹ F.M.A. 't Hart & I.P. Palm-Steyerberg, *CDD, Wwft en Sw voor de financiële sector*, Zutphen: Boom Juridische Uitgevers 2021, p. 89.

⁵⁰ Ministerie van Financiën & Ministerie van Justitie en Veiligheid, 'Algemene leidraad Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft)', *Rijksoverheid.nl* juli 2020.

⁵¹ Sanctiewet.

⁵² De Nederlandsche Bank, 'Leidraad Wwft en Sw' *Dnb.nl* december 2020, p. 2.

3.1.1 Leidraad Ministerie van Financiën en Ministerie van Justitie en Veiligheid

Risicoanalyse

Uit de leidraad van het Ministerie van Financiën en het Ministerie van Justitie en Veiligheid komt naar voren dat het analyseren van de risico's op witwassen en financieren van terrorisme een eerste stap is in de ontwikkeling van beleid, procedures en maatregelen ter beheersing van de risico's op witwassen en financieren van terrorisme. Van een instelling en daarmee onder andere van een bank wordt verwacht dat zij op een continue basis haar organisatie doorlicht ten einde te beoordelen in welke gevallen en bij welke bedrijfsonderdelen er risico's op witwassen en financieren van terrorisme bestaan. Hieruit volgt ook dat de identificatie en beoordeling van risico's actueel moet worden gehouden. In de leidraad wordt aangegeven dat de instelling op gezette tijden, alsmede naar aanleiding van wijzigingen in bijvoorbeeld de dienstverlening of bedrijfsvoering van een instelling, zal moeten beoordelen of haar risicoanalyse actueel is. De risicoanalyse dient de instelling in staat te stellen haar beleid vorm te geven teneinde de geïdentificeerde risico's adequaat te beheersen. Het beleid dat de Wwft-instelling vaststelt, wordt afgestemd op de omvang en aard van de instelling.⁵³

Risico gebaseerde aanpak

Het regelgevend kader voor het beheersen van de risico's op witwassen en terrorismefinanciering is risico-gebaseerd. Dit betekent dat instellingen alle maatregelen dienen toe te passen die de wet voorschrijft, maar dat zij de intensiteit waarmee zij dat doen afstemmen op de risico's die bijvoorbeeld een bepaald type cliënten met zich meebrengt. Een risico georiënteerde benadering creëert de nodige ruimte voor instellingen. Het is de eigen verantwoordelijkheid van een Wwft-instelling om een inschatting te maken van de relevante risico's en om daar vervolgens voldoende mitigerende maatregelen tegenover te stellen. De risicocategorieën kunnen variëren van laag tot hoog. De instelling dient de indeling in deze categorieën te baseren op objectieve en kenbare indicatoren. Hierover volgt meer informatie in paragraaf 3.1.2. Hoe hoger de risico's, des te meer inspanning van een Wwft- instelling wordt verwacht om die risico's te mitigeren. Van belang hierbij is ook dat de instelling haar afwegingen op een systematische en consequente wijze maakt en vastlegt. Dit geldt zowel voor het formuleren van beleid als voor het maken van uitzonderingen op het beleid.⁵⁴

3.1.2 DNB-leidraad

Zoals uit de leidraad van het Ministerie van Financiën en het Ministerie van Justitie en Veiligheid naar voren komt, benadrukt de DNB ook dat het voorkomen van betrokkenheid bij integriteitsschendingen voor instellingen begint bij het identificeren van de inherente integriteitrisico's.

Het analyseren van de integriteitrisico's kent volgens de DNB vier stappen:

1. *risico-identificatie*: het identificeren van die gebieden van de dienstverlening die kwetsbaar zijn voor integriteitrisico's, zoals witwassen en terrorismefinanciering;
2. *risicoanalyse*: het uitvoeren van een risicoanalyse om de kans en impact van integriteitrisico's, zoals witwassen en terrorismefinanciering, te beoordelen;

⁵³ Ministerie van Financiën & Ministerie van Justitie en Veiligheid, 'Algemene leidraad Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft)', *Rijksoverheid.nl* juli 2020, p. 12-13.

⁵⁴ Ministerie van Financiën & Ministerie van Justitie en Veiligheid, 'Algemene leidraad Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft)', *Rijksoverheid.nl* juli 2020, p. 7.

3. *risicobeheersing*: het opstellen en vormgeven van de risicobeheersing; en
4. *risicomonitoring en herziening*: het monitoren van de risico's en herzien van de risicoanalyse.⁵⁵

Risicofactoren

De factoren die een integriteitrisico met zich meebrengen hebben betrekking op: cliënten, diensten, producten, transacties, leveringskanalen en land- of geografie en vormen het uitgangspunt voor de identificatie en beoordeling van integriteitrisico's. Bij het opstellen van een integriteitrisicoanalyse kijkt de instelling in de eerste plaats naar de kenmerken van cliënten. Gedacht kan worden aan branches of beroepen, ingezetenschap, vermogen, inkomstenbron en fiscale integriteitrisico's. Hierbij is ook relevant op welke manier doorgaans het contact met cliënten tot stand komt en op welke wijze diensten worden aangeboden (de leveringskanalen, bijvoorbeeld in persoon, via tussenpersonen, telefonisch of online). Tot slot speelt land- of geografie een rol; dit zijn de landen en regio's waar de instelling zelf actief is en de landen waar de cliënten gevestigd zijn of activiteiten ondernemen.⁵⁶

Risicocategorieën

Op basis van de risicoanalyse bepaalt de instelling haar integriteitbeleid en bijbehorende procedures. Een onderdeel van het beleid is de wijze waarop de instelling het gehele cliëntenbestand indeelt in risicocategorieën. De instelling houdt hierbij rekening met alle factoren die mogelijk van invloed kunnen zijn op het integriteitrisico dat de zakelijke relatie met een cliënt meebrengt.⁵⁷

In de leidraad van de DNB zijn de risicocategorieën opgenomen. Hieronder volgt per risicocategorie een voorbeeld;

- laag risico: standaarddiensten voor commerciële relaties van kleine omvang;
- normaal risico: rekeningen en routinematige internationale betalingen voor middelgrote en grote ondernemingen; en
- hoog risico: cliënten met transacties van en naar gesanctioneerde landen.⁵⁸

In samenhang met de risico categorieën die de instelling hanteert wordt bepaald met welke frequentie cliëntendossiers herzien worden. De frequentie van een review kan elke drie tot vijf jaar, twee tot drie jaar of bijvoorbeeld jaarlijks plaatsvinden. Indien er aanleiding voor is, bijvoorbeeld vanwege wijzigingen aan de zijde van de cliënt, kan ook een 'event-driven' herziening van het cliëntendossier plaatsvinden. Een instelling stelt zelf vast onder welke omstandigheden een event-driven herziening plaatsvindt.⁵⁹

⁵⁵ De Nederlandsche Bank, 'Leidraad Wwft en Sw' *Dnb.nl* december 2020, p. 15.

⁵⁶ De Nederlandsche Bank, 'Leidraad Wwft en Sw' *Dnb.nl* december 2020, p. 17.

⁵⁷ De Nederlandsche Bank, 'Leidraad Wwft en Sw' *Dnb.nl* december 2020, p. 19.

⁵⁸ De Nederlandsche Bank, 'Leidraad Wwft en Sw' *Dnb.nl* december 2020, p. 22.

⁵⁹ De Nederlandsche Bank, 'Leidraad Wwft en Sw' *Dnb.nl* december 2020, p. 19 en 22.

3.1.3 AFM-leidraad

In hoofdstuk 3.1 is aangegeven dat de andere Wwft-toezichthouders ook leidraden bieden voor de onder hun toezicht staande instellingen, waaronder de AFM. De AFM is in Nederland de verantwoordelijke toezichthouder voor het Wwft-toezicht op beleggingsondernemingen, (beheerders van) beleggingsinstellingen, icbe's en financiële dienstverleners (voor zover deze financiële dienstverleners bemiddelen in levensverzekeringen en financiële dienstverleners die gebruikmaken van het Nationaal Regime en daardoor als beleggingsonderneming kwalificeren), alsmede bijkantoren en dochterondernemingen in Nederland van dit soort instellingen met een zetel buiten Nederland.⁶⁰

Ook de leidraad van de AFM geeft aan dat instellingen een beoordeling van de eigen risico's op witwassen en financieren van terrorisme dienen op te stellen, vast te leggen en actueel te houden. Op verzoek moet deze risicobeoordeling aan de AFM worden verstrekt.⁶¹ Er wordt benadrukt dat het beleid moet worden uitgewerkt in heldere, eenvoudig toegankelijke procedures voor onder meer risicoprofielen van cliënten (bijvoorbeeld een risicomatrix op grond waarvan cliënten in risicocategorieën worden ingedeeld), voortdurende controle en controles ten aanzien van Politiek Prominenten Personen en sanctieregelgeving.⁶² Deze paragraaf gaat verder niet in op de inhoud van de leidraad om niet in de herhaling te vallen.

3.2 Know Your Customer (KYC)

Zowel in de Wft als in de Wwft wordt het cliëntenonderzoek aangewezen als middel om CDD-risico's te beheersen. Voor banken gelden daarom zowel de voorschriften op het gebied van cliëntenonderzoek uit de Wft als uit de Wwft. De Wwft is gericht op de risico's in verband met witwassen en financieren van terrorisme. De Wft-bepalingen zijn gericht op integriteitsrisico's in brede zin.⁶³ Succesvol cliëntenonderzoek heeft als resultaat dat instellingen weten met wie zij zaken doen en dat alle relevante risico's in beeld zijn.⁶⁴

Wie is de cliënt?

Het startpunt van elk cliëntenonderzoek is het bepalen wie de cliënt is. Het begrip 'cliënt' is ruim gedefinieerd in de Wwft. Volgens de Wwft is de cliënt: a) de natuurlijk persoon of rechtspersoon met wie de Wwft-instelling een zakelijke relatie aangaat of b) de natuurlijk persoon of rechtspersoon die een transactie door de Wwft-instelling laat uitvoeren. In de gevallen waarin het niet meteen duidelijk is of de cliënt ten behoeve van zichzelf of ten behoeve van een derde handelt, geldt een risicogebaseerde benadering. Dit houdt in dat de instelling dan redelijke maatregelen dient te nemen om te verifiëren of de cliënt ten behoeve van zichzelf optreedt dan wel ten behoeve van een derde. Als dit laatste het geval is, dan kwalificeert deze derde ook als cliënt. Het cliëntenonderzoek strekt zich ook uit tot het identificeren van de uiteindelijk belanghebbende en het nemen van redelijke maatregelen om de identiteit van de uiteindelijk belanghebbende te verifiëren.⁶⁵

⁶⁰ Autoriteit Financiële Markten, 'Leidraad Wwft en Sanctiewet' *AFM.nl* oktober 2020, p. 8.

⁶¹ Autoriteit Financiële Markten, 'Leidraad Wwft en Sanctiewet' *AFM.nl* oktober 2020, p. 10.

⁶² Autoriteit Financiële Markten, 'Leidraad Wwft en Sanctiewet' *AFM.nl* oktober 2020, p. 13.

⁶³ B. Snijder-Kuipers & A.T.A. Tilleman, *Handboek WWFT*, Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 49.

⁶⁴ De Nederlandsche Bank, 'Leidraad Wwft en Sw' *Dnb.nl* december 2020, p. 27.

⁶⁵ Ministerie van Financiën & Ministerie van Justitie en Veiligheid, 'Algemene leidraad Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft)', *Rijksoverheid.nl* juli 2020, p. 15.

Wanneer cliëntenonderzoek?

De Wwft bepaalt in welke gevallen cliëntenonderzoek moet worden verricht. Hieronder volgt een opsomming:

- indien een zakelijke relatie wordt aangegaan;
- indien er een incidentele transactie wordt verricht van ten minste € 15.000 of meerdere transacties waartussen een verband bestaat met een gezamenlijke waarde van ten minste € 15.000;
- indien er indicaties zijn dat de cliënt betrokken is bij witwassen of financieren van terrorisme. Dergelijke indicaties kunnen bijvoorbeeld worden verkregen uit openbare bronnen ('bad press') of uit de monitoring van de transacties door de cliënt;
- indien de Wwft-instelling twijfelt aan de juistheid of volledigheid van eerder verkregen gegevens van de cliënt;
- indien het risico van betrokkenheid bij witwassen of financieren van terrorisme van een bestaande cliënt daartoe aanleiding geeft;
- indien er, gelet op de staat waarin een cliënt woonachtig of gevestigd is of zijn zetel heeft, een verhoogd risico bestaat op witwassen of financieren van terrorisme;
- indien de Wwft-instelling een geldovermaking (elektronische betaling) verricht van ten minste € 1.000.⁶⁶

Inhoud en verplichtingen van het cliëntenonderzoek

Uit voorgaande blijkt dat de Wwft instellingen verplicht om cliëntenonderzoek te verrichten. Zoals eerder naar voren kwam, mag een instelling de mate van het cliëntenonderzoek voor een groot gedeelte op een risico gebaseerde wijze vorm geven. Dit alles stelt de eigen verantwoordelijkheid van de instelling voorop: de instelling spant zich in om op de hoogte te zijn van technieken en methodologieën van witwassen en financieren van terrorisme, actuele ontwikkelingen en relevante risico-indicatoren en verwerkt dit in beleid, procedures en maatregelen.⁶⁷

Het cliëntenonderzoek betreft een resultaatsverplichting. Het cliëntenonderzoek moet de Wwft-instelling namelijk in staat stellen om:

- i. de cliënt te identificeren en zijn identiteit te verifiëren;
- ii. de UBO van de cliënt te identificeren en redelijke maatregelen te nemen om zijn identiteit te verifiëren;
- iii. indien de cliënt een rechtspersoon is, redelijke maatregelen te nemen om inzicht te verwerven in de eigendoms- en zeggenschapsstructuur van de cliënt;
- iv. het doel en de beoogde aard van de zakelijke relatie vast te stellen;
- v. een voortdurende controle op de zakelijke relatie en op de tijdens de duur van deze relatie verrichte transacties uit te oefenen (om te zorgen dat transacties overeenkomen met de kennis van de Wwft-instelling over de cliënt en diens risicoprofiel);
- vi. zo nodig een onderzoek uit te voeren naar de bron van de middelen die bij de zakelijke relatie of de transactie gebruikt worden;

⁶⁶ Ministerie van Financiën & Ministerie van Justitie en Veiligheid, 'Algemene leidraad Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft)', *Rijksoverheid.nl* juli 2020, p. 17.

⁶⁷ De Nederlandsche Bank, 'Leidraad Wwft en Sw' Dnb.nl december 2020, p. 26.

- vii. vast te stellen of de natuurlijk persoon die de cliënt vertegenwoordigt daartoe bevoegd is en, in voorkomend geval, de identiteit van deze natuurlijk persoon vast te stellen en te verifiëren;
- viii. redelijke maatregelen nemen om te verifiëren of de cliënt ten behoeve van zichzelf optreedt of ten behoeve van een derde.⁶⁸

Hieronder volgt per verplichting een nadere toelichting.

Identificatie en verificatie

Identificatie is een essentieel onderdeel van het cliëntenonderzoek. Het is voor instellingen belangrijk om de klant en de personen te identificeren die verbonden zijn met de klant.⁶⁹ De identificatie van de cliënt bestaat uit twee stappen. Eerst stelt de instelling de identiteit van de cliënt vast. De instelling is altijd verplicht om de opgegeven identiteit te verifiëren. De verificatie van de identiteit van de cliënt moet plaatsvinden aan de hand van documenten, gegevens of inlichtingen uit betrouwbare en onafhankelijke bronnen.⁷⁰ De wet maakt daarbij een onderscheid tussen de verificatie van de identiteit van natuurlijke personen, rechtspersonen gevestigd in Nederland en rechtspersonen die niet in Nederland zijn gevestigd.⁷¹ De identiteit van rechtspersonen die in Nederland gevestigd zijn kan worden geverifieerd met onder andere een uittreksel uit het Handelsregister.

Een instelling heeft vaak te maken met natuurlijke personen die de klant vertegenwoordigen. Het kan hierbij gaan om bestuurders van een rechtspersoon en andere bevoegde vertegenwoordigers. Het volstaat om de personen te identificeren die daadwerkelijk met de instelling handelen. De vertegenwoordigers moeten tevens bevoegd zijn om de klant te vertegenwoordigen. Als dat het geval is, moet de identiteit van de vertegenwoordiger geverifieerd worden. De wet stelt geen specifieke eisen aan de verificatie van de identiteit van vertegenwoordigers.⁷² Sinds juni 2020 is het expliciet mogelijk om gebruik te maken van elektronische identificatiemiddelen.⁷³

UBO

In de anti-witwasregelgeving wordt veel aandacht besteed aan de uiteindelijke belanghebbende van de cliënt. Deze persoon wordt in internationale documenten ook wel 'ultimate beneficial owner' (UBO) genoemd: de natuurlijke persoon die uiteindelijk de eigenaar is van de klant of de klant kan aansturen, of de natuurlijke persoon voor wie een transactie wordt uitgevoerd.

De definitie van het begrip UBO is in de afgelopen jaren verder uitgebreid. Zo is bepaald dat er sprake is van een UBO als deze bijvoorbeeld meer dan 25% van de aandelen of

⁶⁸ Ministerie van Financiën & Ministerie van Justitie en Veiligheid, 'Algemene leidraad Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft)', *Rijksoverheid.nl* juli 2020, p. 19.

⁶⁹ F.M.A. 't Hart & I.P. Palm-Steyerberg, *CDD, Wwft en Sw voor de financiële sector*, Zutphen: Boom Juridische Uitgevers 2021, p. 49.

⁷⁰ Artikel 11 Wwft.

⁷¹ F.M.A. 't Hart & I.P. Palm-Steyerberg, *CDD, Wwft en Sw voor de financiële sector*, Zutphen: Boom Juridische Uitgevers 2021, p. 50.

⁷² F.M.A. 't Hart & I.P. Palm-Steyerberg, *CDD, Wwft en Sw voor de financiële sector*, Zutphen: Boom Juridische Uitgevers 2021, p. 54.

⁷³ F.M.A. 't Hart & I.P. Palm-Steyerberg, *CDD, Wwft en Sw voor de financiële sector*, Zutphen: Boom Juridische Uitgevers 2021, p. 50.

zeggenschap in een rechtspersoon had. Die grens betekende in de praktijk dat een groot aantal rechtspersonen volgens die definitie niet over een UBO beschikte. Sinds de aanpassing van de Wwft aan de vierde Europese anti-witwasrichtlijn in 2018 bepaalt de Wwft dat rechtspersonen altijd een UBO hebben. Wie precies als UBO moeten worden aangemerkt, is vastgelegd in het Uitvoeringsbesluit Wwft. Het uitgangspunt is in alle gevallen dat de instelling moet vaststellen of er sprake is van een natuurlijk persoon die uiteindelijk meer dan 25% van de aandelen of zeggenschap in de klant heeft, of via andere middelen de feitelijke zeggenschap heeft. Echter, als na dat onderzoek niemand kan worden vastgesteld die aan dit criterium voldoet, zal de instelling de natuurlijke persoon of personen die behoort of behoren tot het hoger leidinggevend personeel van de rechtspersoon als UBO moeten aanmerken. Onder hoger leidinggevend personeel wordt het statutair bestuur verstaan. Indien hier geen sprake van is, worden de vennoten tot het hoger leidinggevend personeel gerekend en daarmee als UBO aangemerkt. Deze terugvaloptie wordt in de praktijk ook wel aangeduid als 'pseudo-UBO'.⁷⁴

De instelling is verplicht om vast te stellen wie de UBO van een klant is. Daarnaast moet de instelling redelijke maatregelen nemen om de identiteit van de UBO te verifiëren. De wet beschrijft niet op welke wijze de identificatie plaats dient te vinden. De uitvoering hiervan ligt bij de instelling zelf. Daarbij moeten de leidraden wel in acht worden genomen. In de leidraad van het ministerie wordt niet uitgewerkt hoe de identiteit van de UBO geverifieerd moet worden. Er wordt slechts aangegeven dat de maatregelen moeten worden afgestemd op het risico op witwassen of financieren van terrorisme dat zich in een concreet geval voordoet. DNB benadrukt dat een instelling de identiteit van de UBO altijd moet verifiëren, ongeacht de grootte van het risico. Slechts de wijze waarop en de mate van diepgang waarmee de verificatie wordt uitgevoerd, zijn risico gebaseerd.⁷⁵

De vierde Europese anti-witwasrichtlijn bepaalt dat alle EU-lidstaten een UBO-register moeten inrichten. Op die manier is er meer transparantie en kan misbruik van de juridische entiteiten voorkomen worden. Met andere woorden: het register maakt transparant wie aan de touwtjes trekt bij juridische entiteiten. De gegevens in het register moeten beschikbaar zijn voor de bevoegde autoriteiten (onder andere justitie, politie, toezichthouders en FIU) en voor meldingsplichtige entiteiten als ze cliëntenonderzoek moeten uitvoeren. De verplichtingen uit de richtlijn zijn in Nederland geïmplementeerd door middel van een wet die zowel de Handelsregisterwet als de Wwft aanpast.⁷⁶

Doel en aard zakelijke relatie

Een Wwft-instelling moet onder andere ook het doel en de beoogde aard van de zakelijke relatie vaststellen. Het inwinnen van informatie over het doel en de beoogde aard van de zakelijke relatie stelt een instelling in staat om de eventuele risico's in te schatten die de dienstverlening oplevert. De afgenomen diensten of producten kunnen een indicatie zijn van het doel van de relatie. Aanvullende vragen van de instelling kunnen zich richten op het verkrijgen van helderheid. In het geval van een cliënt die niet in Nederland woonachtig of

⁷⁴ F.M.A. 't Hart & I.P. Palm-Steyerberg, *CDD, Wwft en Sw voor de financiële sector*, Zutphen: Boom Juridische Uitgevers 2021, p. 54-55.

⁷⁵ F.M.A. 't Hart & I.P. Palm-Steyerberg, *CDD, Wwft en Sw voor de financiële sector*, Zutphen: Boom Juridische Uitgevers 2021, p. 54-55.

⁷⁶ F.M.A. 't Hart & I.P. Palm-Steyerberg, *CDD, Wwft en Sw voor de financiële sector*, Zutphen: Boom Juridische Uitgevers 2021, p. 57.

gevestigd is, moet voor de instelling duidelijk zijn waarom deze cliënt in Nederland diensten of producten afneemt. Indien dit voor fiscale redenen is, beoordeelt de instelling de aanvaardbaarheid daarvan om te voorkomen dat belastingontduiking gefaciliteerd wordt dan wel dat fiscale structuren worden gefaciliteerd die buiten de 'risk appetite' van een instelling vallen.⁷⁷

Bron van de middelen

Bij cliëntenonderzoek is het uitgangspunt dat de instelling zo nodig onderzoek verricht naar de bron van de middelen die bij de zakelijke relatie of de transactie gebruikt worden. In het cliëntendossier legt de instelling verklaringen en objectieve en onafhankelijke documenten over de bron van de middelen als bewijsstukken vast. Bovendien kunnen er nadere vragen worden gesteld. De instelling identificeert indicatoren op basis waarvan de diepgang van het onderzoek wordt bepaald om de plausibiliteit van de legale bron van de middelen vast te stellen. Enkele combinaties van indicatoren zijn het bedrag, de opgegeven herkomst van de middelen, het leeftijd en het beroep of de bedrijfsactiviteiten van de klant, het land van herkomst of bestemming van de middelen en het geleverde product of dienst. Bij hoog risico-clieënten kan het ook nodig zijn om inzicht te verkrijgen in de vermogenspositie van de cliënt.⁷⁸

Vereenvoudigd cliëntenonderzoek

Er zijn diverse gradaties van het cliëntenonderzoek, namelijk het vereenvoudigd cliëntenonderzoek en het verscherpt cliëntenonderzoek. De differentiatie in het cliëntenonderzoek is een voorbeeld van de 'risk based' benadering van de wet.

Een Wwft-instelling dient voor het aangaan van een zakelijke relatie of het verrichten van een transactie een risicobeoordeling uit te voeren. Indien daaruit volgt dat sprake is van een bewezen laag risico, kan volstaan worden met het treffen van vereenvoudigde cliëntenonderzoeksmaatregelen. Het cliëntenonderzoek kan in geen geval achterwege blijven, maar de intensiteit waarmee de cliëntenonderzoeksmaatregelen worden toegepast, wordt afgestemd op het risico dat gepaard gaat met het type cliënt, product, dienst, transactie en leveringskanaal en met landen of geografische gebieden. Daarbij dient een Wwft-instelling in ieder geval rekening te houden met de risicofactoren die zijn opgenomen in bijlage II bij de vierde anti-witwasrichtlijn. Het betreft een niet-limitatieve lijst van factoren, die kunnen duiden op een potentieel lager risico. In alle gevallen geldt dat een Wwft-instelling per individueel geval moet bekijken of aanleiding bestaat voor een vereenvoudigd cliëntenonderzoek.⁷⁹

In de leidraad van de DNB zijn specifieke voorbeelden geconstateerd. Er is onder andere vermeld: "Eén van de cliëntgebonden risicofactoren die genoemd zijn, ziet op beursgenoteerde vennootschappen die onderworpen zijn aan informatievereisten (openbaarmakingsvereisten). Het enkele feit dat een onderneming een notering heeft aan een "recognized stock exchange" is niet voldoende om te besluiten tot het toepassen van vereenvoudigd cliëntenonderzoek. Instellingen kunnen er niet zonder meer van uitgaan dat een beursgenoteerde cliënt altijd een lager risico met zich meebrengt. Er kunnen immers ook

⁷⁷ De Nederlandsche Bank, 'Leidraad Wwft en Sw' Dnb.nl december 2020, p. 40.

⁷⁸ De Nederlandsche Bank, 'Leidraad Wwft en Sw' Dnb.nl december 2020, p. 41.

⁷⁹ Ministerie van Financiën & Ministerie van Justitie en Veiligheid, 'Algemene leidraad Wet ter voorkoming van witwassen en financiering van terrorisme (Wwft)', *Rijksoverheid.nl* juli 2020, p. 28.

niet-cliëntgebonden risicofactoren spelen, verband houdend met bijvoorbeeld het type product, dienst of transactie en geografische risicofactoren.”⁸⁰ Dergelijke voorbeelden zijn niet vermeld in de leidraad van het Ministerie van Financiën en het Ministerie van Justitie en Veiligheid. In dit onderzoek wordt verder geen aandacht besteed aan laag risico-klanten, aangezien deze weinig tot geen risico's met zich meebrengen en het niet leidt tot heroverweging van de bankrelatie.

Verscherpt cliëntenonderzoek

Artikel 8 Wwft schrijft voor dat bij een hoger witwas- en terrorismefinancieringsrisico verscherpt cliëntenonderzoek dient plaats te vinden. Er is een vijftal situaties waarin volgens de leidraad van het ministerie in ieder geval verscherpt cliëntenonderzoek moet worden verricht, namelijk als er:

- a. een hoger risico op witwassen of financieren van terrorisme bestaat;
- b. sprake is van een cliënt die woonachtig of gevestigd is of zijn zetel heeft in een derde hoogrisicoland;
- c. sprake is van complexe en ongebruikelijke grote transacties of ongebruikelijke transactiepatronen zonder duidelijk economisch of rechtmatig doel;
- d. als er sprake is van een correspondentrelatie; en
- e. als de cliënt of de UBO een PEP is.⁸¹

In geval van verscherpt cliëntenonderzoek kan er onder andere meer documentatie opgevraagd worden, waaronder een Verklaring Omtrent Gedrag, interne procedures en interne beheersingsmaatregelen en de naleving hiervan.

Per situatie volgt hieronder een nadere toelichting.

A. Bij het bepalen of er sprake is van een hoger risico moet een Wwft-instelling de risicofactoren die worden genoemd in bijlage III bij de vierde anti-witwasrichtlijn meenemen in de beoordeling. Deze zijn niet limitatief. Bedrijven met veel inkomend contant geld waarvan de herkomst onduidelijk is, vormen een groter risico dan bedrijven die alleen met girale of pinbetalingen werken. Dit worden ook wel cliënten met een verhoogd integriteitsrisico genoemd. Een bank zal bij dit type cliënten extra maatregelen moeten treffen om het integriteitsrisico te mitigeren. Dit kan bijvoorbeeld door een limiet te stellen aan de transacties en meer transparantie en girale betalingen door de cliënt te verlangen. Een verhoogd risico betekent niet dat dit type cliënten categoriaal geweigerd moet worden⁸², wat gezien de zorgplicht van een bank ook niet haalbaar is. Hoofdstuk 3 gaat nader in op de zorgplicht.

B. Voorts dient verscherpt cliëntenonderzoek plaats te vinden indien de cliënt woonachtig of gevestigd is, dan wel zijn zetel heeft, in een staat die de Europese Commissie heeft aangewezen als een derde hoogrisicoland. Daarbij gaat het om derde landen die in hun nationale wetgeving ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme

⁸⁰ De Nederlandsche Bank, 'Leidraad Wwft en Sw' Dnb.nl december 2020, p. 43.

⁸¹ Ministerie van Financiën & Ministerie van Justitie en Veiligheid, 'Algemene leidraad Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft)', *Rijksoverheid.nl* juli 2020, p. 29.

⁸² De Nederlandsche Bank, 'Leidraad Wwft en Sw' Dnb.nl december 2020, p. 23.

strategische tekortkomingen vertonen en een aanzienlijke bedreiging vormen voor het financiële stelsel van de Europese Unie.⁸³

C. Daarnaast is een Wwft-instelling verplicht om redelijke maatregelen te nemen om onderzoek te doen naar complexe en ongebruikelijk grote transacties en alle ongebruikelijke transactiepatronen die geen duidelijk economisch of rechtmatig doel hebben.

D. Op grond van artikel 8 Wwft moet een instelling verscherpt cliëntenonderzoek uitvoeren indien een correspondentrelatie wordt aangegaan met een instelling die is gevestigd buiten de EU. Bij correspondentrelaties treedt een instelling feitelijk op als agent voor een andere instelling door betalingen te verzorgen of andere diensten te verrichten voor een cliënt van deze correspondentrelatie. De uitvoerende Nederlandse bank of financiële onderneming (correspondent) heeft vaak geen directe relatie met de cliënt, zodat zij zelf geen cliëntenonderzoek naar deze cliënt kan verrichten. Het is niet de bedoeling dat de uitvoerende bank of andere financiële onderneming het gevaar loopt gebruikt te worden voor het witwassen van gelden of het financieren van terrorisme via dit type transacties of type dienstverlening.⁸⁴

E. De personen die een prominente publieke functies bekleden, dienen in elk geval als Politiek Prominenten Personen (PEP) te worden aangemerkt. Dit betreffen onder andere ministers en staatssecretarissen. Zakelijke relaties met dienstverlening aan PEP's vereisen aanvullende maatregelen, omdat deze hogere integriteitsrisico's en een grotere kans op reputatieschade met zich meebrengen. Daarnaast vergt dienstverlening aan PEP's bijzondere aandacht in het kader van het internationale beleid inzake de bestrijding van corruptie.⁸⁵

Onacceptabele risico's

Een instelling kan op basis van het cliëntonderzoek en het vastgestelde risicoprofiel concluderen dat een bestaande of voorgenomen relatie met een cliënt te grote integriteitsrisico's met zich brengt. Dergelijke cliënten worden aangemerkt als 'onacceptabel'.

Daarnaast kan het voorkomen dat het cliëntenonderzoek mislukt door onder andere het ontbreken van noodzakelijke informatie, waardoor een bank niet kan vaststellen wie haar cliënt precies is, welk doel de zakelijke relatie heeft en of de beoogde dienstverlening passend is. In andere woorden: een bank kan haar wettelijke verplichtingen niet naleven. De bank dient de zakelijke relatie te verbreken als cliënten een onacceptabel risico vormen.⁸⁶ Een aantal andere voorbeelden van onacceptabele risico's conform de leidraad zijn:

- cliënten die anoniem wensen te blijven dan wel fictieve identiteitsgegevens verstrekken;
- shellbanks (banken die geen fysieke aanwezigheid hebben in het land waar ze gevestigd zijn en een vergunning hebben);
- de cliënt staat op een sanctielijst;

⁸³ Ministerie van Financiën & Ministerie van Justitie en Veiligheid, 'Algemene leidraad Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft)', *Rijksoverheid.nl* juli 2020, p. 31.

⁸⁴ De Nederlandsche Bank, 'Leidraad Wwft en Sw' Dnb.nl december 2020, p. 53.

⁸⁵ De Nederlandsche Bank, 'Leidraad Wwft en Sw' Dnb.nl december 2020, p. 50.

⁸⁶ Artikel 5 lid 3 Wwft.

- cliënten waarvan blijkt dat, op basis van nadere informatie uit bijvoorbeeld EVA, VIS of anderszins, de combinatie van cliënt met de producten die deze wil afnemen onacceptabele risico's met zich meebrengt.⁸⁷

In geval van voorgaande situaties spreekt het als het ware voor zich dat een bank de zakelijke relatie niet in stand kan houden. De situaties waarbij er sprake is van een verhoogd risico in combinatie met andere risico-indicatoren zijn gecompliceerder. Dit betekent dat de leidraden handvaten bieden, maar dat de specifieke invulling ervan bij de bank ligt. Het eigen beleid van een bank is mijns inziens dan ook doorslaggevend en kan per bank qua diepgang verschillen. In hoofdstuk 4 volgt meer over het beëindigen van de bankrelatie door middel van rechterlijke uitspraken. Er is immers een (juridisch) spanningsveld.

Transactiemonitoring en melden ongebruikelijke transacties

Om witwassen en terrorismefinanciering te voorkomen dienen Wwft-instellingen ongebruikelijke transacties te melden aan de Financiële inlichtingen eenheid, de Financial Intelligence Unit Nederland (FIU-Nederland). De FIU heeft als hoofdtaak om de ongebruikelijke transacties nader te onderzoeken en te verrijken met aanvullende informatie, om te bezien of deze transacties verdacht verklaard kunnen worden en zodoende gedeeld kunnen worden met opsporings- en inlichtingendiensten.⁸⁸

Een Wwft-instelling dient aan de hand van zogenoemde indicatoren te bepalen of een (voorgenomen) transactie kwalificeert als 'ongebruikelijk'. De wetgever heeft met het indicatorensysteem beoogd om het begrip 'ongebruikelijk' zo veel mogelijk te objectiveren. De lijst met indicatoren is opgenomen in een apart uitvoeringsbesluit⁸⁹ en niet in de Wwft zelf. De reden hiervoor is dat de indicatorenlijsten snel en eenvoudig gewijzigd of aangevuld moeten kunnen worden. De indicatorenlijst vermeldt per Wwft-instelling welke indicatoren van toepassing zijn. Hierbij worden twee categorieën onderscheiden: objectieve indicatoren en subjectieve indicatoren.⁹⁰

Transacties die voldoen aan de objectieve indicatoren dienen altijd te worden gemeld, zoals een transactie voor een bedrag van € 10.000 of meer, waarbij contante omwisseling in een andere valuta of van kleine naar grote coupures plaatsvindt. Bij de subjectieve indicator is het criterium dat er sprake is van een transactie waarbij aanleiding bestaat om te veronderstellen dat er een verband kan zijn met witwassen of terrorismefinanciering.⁹¹

Wwft-instellingen dienen iedere ongebruikelijke transactie onverwijld nadat het ongebruikelijke karakter daarvan bekend is geworden te melden aan de FIU-Nederland. Met 'onverwijld' wordt 'zo snel mogelijk' bedoeld. De wet stelt minimumvereisten aan meldingen van ongebruikelijke transacties.⁹²

⁸⁷ De Nederlandsche Bank, 'Leidraad Wwft en Sw' Dnb.nl december 2020, p. 25.

⁸⁸ <https://www.fiu-nederland.nl/nl/over-fiu/organisatie>.

⁸⁹ Bijlage I Uitvoeringsbesluit Wwft 2018.

⁹⁰ F.M.A. 't Hart & I.P. Palm-Steyerberg, *CDD, Wwft en Sw voor de financiële sector*, Zutphen: Boom Juridische Uitgevers 2021, p. 129.

⁹¹ Bijlage I Uitvoeringsbesluit Wwft 2018.

⁹² Ministerie van Financiën & Ministerie van Justitie en Veiligheid, 'Algemene leidraad Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft)', *Rijksoverheid.nl* juli 2020, p. 39-40.

Hoofdstuk 4: Jurisprudentie inzake beëindiging van een bankrelatie

4.1 Inleiding

Door middel van jurisprudentie-onderzoek wordt in dit hoofdstuk geanalyseerd hoe in de rechtspraak de beëindiging van een bankrelatie wordt beoordeeld. Hoe verloopt deze toets in de praktijk? Het is hierbij van belang om de rechterlijke toets ten aanzien van de belangenafweging tussen partijen, proportionaliteit en redelijkheid en billijkheid inzichtelijk te krijgen. Hoofdstuk 4 besteedt dan ook enkel aandacht aan de jurisprudentie en de belangrijkste gronden voor het wel of niet rechtsgeldig beëindigen van de bankrelatie. Vervolgens wordt in hoofdstuk 5 een vergelijking gemaakt met onder andere de leidraden en het KYC proces.

In totaal zijn er achttien uitspraken geanalyseerd, waarvan twee toonaangevende arresten van de Hoge Raad. Inzake het beëindigen van de bankrelatie op grond van de Wwft bestaat er slechts een gering aantal arresten van de Hoge Raad. Er zijn daarom ook recente uitspraken van het gerechtshof en de rechtbank geanalyseerd. Door middel van de lagere rechtspraak wordt de toepassing van de rechtsregels uit de arresten van de Hoge Raad duidelijk. In hoofdstuk 4.4 volgt voorts een uitgebreide behandeling van de casuïstiek. Uit jurisprudentie onderzoek komt namelijk naar voren dat de reikwijdte van de zorgplicht sterk afhangt van de omstandigheden van het geval. Door middel van de casuïstiek worden onder andere diverse risico-indicatoren naar voren gebracht. In de geselecteerde uitspraken in hoofdstuk 4.4 zijn de rechterlijke toetsen duidelijk op te maken en wordt de privaatrechtelijke dimensie getoond. De arresten van de Hoge Raad gaan over een bepaald onderwerp en sector, maar in de praktijk zijn er diverse omstandigheden op grond waarvan de bankrelatie wordt beëindigd en deze kunnen per sector verschillen. De uitspraken van de lagere rechters dienen hierbij ter illustratie.

Opgemerkt dient te worden dat een probleem met de recente en lagere rechtspraak is dat het tot de Hoge Raad heeft gesproken niet zeker is hoe de rechtspraak met deze materie omgaat en hoe men de norm van de wet invult. Het is mogelijk dat de Hoge Raad de huidige rechterlijke toetsen uiteindelijk niet proportioneel bevindt. Een (oud) bestaand arrest van de Hoge Raad wordt vergeleken met het meest recente arrest van de Hoge Raad in deze kwestie en de recente rechtspraak van lagere rechters.

4.2 Kernarresten Hoge Raad

4.2.1 Oudere arresten

In het afgelopen decennium is in het kader van opzegging van kredietovereenkomsten een juridisch kader ontstaan dat kan gelden als een algemeen kader voor opzegging van bancaire relaties, waaronder de betaalrekening.

In de rechtspraak is van meet af aan onderkend dat wegens de ingrijpende gevolgen van een dergelijke opzegging een rechtmatigheidstoets geboden was. Een eerste stroming in de rechtspraak is in het leven geroepen in het Rabobank/Aarding-arrest.⁹³ Volgens dit arrest dient de uitoefening van de contractuele bevoegdheid tot opzegging getoetst te worden aan de eisen van redelijkheid en billijkheid die in ieder geval vereisen dat er een voldoende zwaarwegende grond voor opzegging bestaat. Tevens werd gewezen op de zorgplicht van

⁹³ Hof Arnhem 18 mei 2003, JOR 2003/267.

banken, zoals onder meer neergelegd in artikel 2 lid 1 ABV. Als invulling van dit juridisch toetsingskader noemde het hof een tiental concrete factoren. Een stroming die hier weinig van verschilt, stelde de contractuele bevoegdheid tot (onmiddellijke) opzegging voorop.⁹⁴

Het kader is uiteindelijk in 2014 vormgegeven in het ING/De Keijzer-arrest⁹⁵. In dit arrest oordeelde de Hoge Raad "dat, indien een kredietverlener gebruikmaakt van een overeengekomen bevoegdheid tot beëindiging van de kredietovereenkomst, de rechtsgeldigheid daarvan beoordeeld moet worden aan de hand van de overeenkomst en de maatstaf van art. 6:248 lid 2 BW. Dat laatste brengt mee dat de beëindiging door de kredietverlener op grond van die bevoegdheid niet rechtsgeldig is indien gebruikmaking van die bevoegdheid, gelet op de omstandigheden van het geval, naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar is."⁹⁶ Kortom, de contractuele bevoegdheid tot opzegging staat voorop en wordt beperkt door de onaanvaardbaarheidsstoets van artikel 6:248 lid 2 BW. Binnen die toets kan gewicht worden toegekend aan de in artikel 2 lid 1 ABV neergelegde zorgplicht van de bank, aldus de Hoge Raad.

4.2.2 Recent arrest

Het meest recente arrest van de Hoge Raad⁹⁷ inzake de beëindiging van de bankrelatie op grond van de Wwft is het ING/Yin Yang-arrest. Yin Yang c.s. exploiteert een aantal ontmoetings- en relaxcentra volgens het concept van Freikörperkultur, waar stelselmatig grote bedragen aan contant geld in omgaan. Door negatieve berichtgeving rond strafrechtelijk onderzoek naar Yin Yang in combinatie met het risico van contanten heeft ING besloten om de betaalrekening en de overeenkomst 'verpakt afstorten' van Yin Yang op te zeggen. Over de vraag of ING dit mocht doen is veelvuldig geprocedeerd.

In het ING/Yin Yang-arrest is benadrukt dat het vrijwel onmogelijk is om deel te nemen aan het maatschappelijk verkeer zonder te beschikken over een betaalrekening bij een bank. ING moest de bankrelatie voortzetten, maar was niet verplicht om de dienst 'verpakt afstorten' te blijven faciliteren. Hieronder volgt de beoordeling.

Het hof heeft aangegeven dat contractsvrijheid meebrengt dat iedereen het recht heeft om niet te worden verplicht een contractuele relatie aan te gaan met een ander. Ook banken hebben dit recht volgens het hof. Dit recht is fundamenteel en zwaarwegend, maar het is niet onbegrensd:

"Bij de begrenzing van dit recht voor banken is onder meer van belang dat hun maatschappelijke functie een bijzondere zorgplicht meebrengt ten opzichte van derden met wier belangen zij rekening behoren te houden op grond van hetgeen volgens ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer betaamt. Ook is het feit van algemene bekendheid van belang dat het vrijwel onmogelijk is om deel te nemen aan het maatschappelijk verkeer, laat staan om een bedrijf te exploiteren, zonder te beschikken over een betaalrekening bij een bank. Dit geldt niet alleen voor natuurlijke personen, maar ook voor rechtspersonen. Een rechtspersoon staat wat het vermogensrecht betreft met een natuurlijk persoon gelijk, tenzij uit de wet het tegendeel voortvloeit. Weliswaar geldt de wettelijke verplichting van art 4:71f

⁹⁴ R.I.V.F. Bertmams & T. Hekman, 'Betaalrekeningen en Wwft-issues: van opzegging tot contracteerplicht', *Tijdschrift Financiering, Zekerheden en Insolventierechtpraktijk* 2020, nummer 7, p. 40.

⁹⁵ Hoge Raad 10 oktober 2014, ECLI:NL:HR:2014:2929.

⁹⁶ Hoge Raad 10 oktober 2014, ECLI:NL:HR:2014:2929, r.o. 3.5.2.

⁹⁷ Hoge Raad 5 november 2021, ECLI:NL:HR:2021:1652.

van de Wet op het financieel toezicht, die voor consumenten geldt, niet voor rechtspersonen, maar daaruit vloeit niet voort dat de contractsvrijheid van banken ten opzichte van rechtspersonen in het geheel niet kan worden ingeperkt. Daarom kan een bank onder bijzondere omstandigheden worden verplicht een contractuele relatie aan te gaan met een rechtspersoon.”⁹⁸

De omstandigheden dat een groot deel van de betalingen door klanten van Yin Yang in contanten wordt verricht (volgens Yin Yang circa 80 procent van de entreegelden) en Yin Yang opereert in de integriteitsgevoelige relaxbranche, brengen mee dat ING Bank niet kan worden verplicht een overeenkomst 'verpakt afstorten' aan te gaan met Yin Yang. Het is volgens het hof ook mogelijk om deel te nemen aan het maatschappelijk verkeer en een bedrijf te exploiteren zonder over dergelijke faciliteiten te beschikken. Het hof heeft dit als volgt toegelicht: “Wellicht is het niet goed mogelijk om zonder dergelijke faciliteiten een rendabel ontmoetingscentrum volgens het concept van de Freikörperkultur te exploiteren op de wijze die Yin Yang c.s. voor ogen staat, maar dat komt dan voor rekening en risico van Yin Yang c.s.”⁹⁹

Over het aanhouden van een betaalrekening oordeelde het hof anders. Het was volgens het hof voor Yin Yang vrijwel onmogelijk om deel te nemen aan het maatschappelijk verkeer en een bedrijf te exploiteren zonder te beschikken over een betaalrekening bij een bank. Yin Yang heeft aangevoerd dat zij diverse banken had benaderd, maar dat geen hiervan een relatie met Yin Yang wenste aan te gaan. Het hof heeft geoordeeld dat aan een betaalrekening zonder faciliteiten voor het storten van contant geld een minder groot risico op witwassen is verbonden. Het belang van ING om het risico op witwassen te vermijden, wordt dan minder hard geraakt. Daarom bestond er onevenredigheid tussen de belangen van Yin Yang enerzijds en die van ING anderzijds. Hierdoor mocht Yin Yang de betaalrekening aanhouden.

ING heeft een cassatieberoep ingesteld tegen het oordeel van het hof dat zij Yin Yang een betaalrekening moest aanbieden. De Hoge Raad verwierp dit cassatieberoep: “Het hof heeft terecht tot uitgangspunt genomen dat op banken op grond van hun maatschappelijke positie ook ten aanzien van niet-consumenten, de verplichting kan rusten een betaalrekening aan te bieden (vgl. voor consumenten art. 4:71f Wft). Het heeft daarbij eveneens terecht zwaar laten wegen dat het zonder betaalrekening vrijwel onmogelijk is om deel te nemen aan het maatschappelijk verkeer en om een bedrijf te exploiteren.”¹⁰⁰

Ook kon ING niet met succes aan Yin Yang tegenwerpen het vertrouwen in haar te hebben verloren. ING had namelijk onvoldoende feiten en omstandigheden aangevoerd op grond waarvan het objectief gerechtvaardigd is dat zij het vertrouwen had verloren dat vereist is om een betaalrekening aan te bieden zonder faciliteiten voor het storten van contant geld. De omstandigheid dat Yin Yang een bedrijfsmodel heeft verdedigd waarin veel contant geld omgaat, is in elk geval onvoldoende om dat objectief gerechtvaardigd te achten.

⁹⁸ Hoge Raad 5 november 2021, ECLI:NL:HR:2021:1652, r.o. 3.6.

⁹⁹ Hoge Raad 5 november 2021, ECLI:NL:HR:2021:1652, r.o. 3.8.

¹⁰⁰ Hoge Raad 5 november 2021, ECLI:NL:HR:2021:1652, r.o. 3.2.

In het geschil was de vraag of de bijzondere zorgplicht van banken ertoe kan leiden dat zij verplicht kunnen zijn een contractuele relatie aan te gaan met niet-consumenten om een betaalrekening aan te bieden, of dat het beginsel van contractsvrijheid zwaarder weegt. Samengevat komt naar voren dat de contractsvrijheid van ING in dit geval moet wijken, maar dit betekent niet dat ING verplicht is om een faciliteit aan te bieden voor het storten van contant geld, aldus de Hoge Raad die het hof gelijk gaf.¹⁰¹ De Hoge Raad is tot de conclusie gekomen dat tussen de belangen van partijen onevenredigheid bestond en dat het belang van ING in dit geval niet in de weg stond aan een verplichting tot het aanbieden van een betaalrekening, maar wel aan een verplichting tot het faciliteren van het storten van contant geld. De zorgplicht brengt met zich mee dat er rekening gehouden moet worden met het zwaarwegende belang van een klant om deel te kunnen nemen aan het maatschappelijk verkeer. Afhankelijk van de omstandigheden van het geval zou het voorgaande bijvoorbeeld geen stand kunnen houden als een klant haar informatieplicht jegens de bank verzaakt, waardoor de bank niet in staat is om haar wettelijke onderzoeksplicht na te komen.

De reikwijdte van de bijzondere zorgplicht hangt af van de omstandigheden van het geval en resulteerde tot dusver vooral in waarschuwings-, informatie- en onderzoeksplichten, maar de onderhavige zaak laat zien dat de Hoge Raad bereid is dit leerstuk (de bijzondere zorgplicht tegenover derden) ook in te zetten ter beantwoording van de vraag of een bank een betaalrekening moet aanbieden aan een niet-consument. Hiermee bevestigt hij bovendien uitdrukkelijk dat de bijzondere zorgplicht jegens derden niet beperkt is tot derden die consument zijn.¹⁰²

4.3 Recente rechtspraak

4.3.1 Grondslag opzegging

Bij een beëindiging van een bankrelatie is het van belang onderscheid te maken tussen twee soorten gevallen. Ten eerste is er het geval waarin de bank op grond van artikel 5 lid 3 Wwft verplicht is de relatie te beëindigen omdat zij onvoldoende inhoud kan geven aan haar KYC-onderzoeksverplichtingen en daarmee het gebruik van de bankrekening(en) door de klant een onacceptabel risico vormt op witwassen of terrorismefinanciering. Ten tweede zijn er de gevallen waarin de aanwezigheid van een dergelijk risico niet is gebleken, maar de bank op grond van artikel 35 ABV gebruikmaakt van haar contractuele bevoegdheid om de relatie met een klant te beëindigen (Gerechtshof Amsterdam 29 oktober 2019, ECLI:NL:GHAMS:2019:3898). Het hof kwam bijvoorbeeld in ING/Hap Foods¹⁰³ tot het oordeel dat ING onvoldoende aannemelijk had gemaakt dat in de gegeven omstandigheden sprake was van een onacceptabel risico, waardoor de bank in verband met artikel 5 lid 3 Wwft gehouden zou zijn de relatie te beëindigen. ING had volgens het hof echter wel voldoende onderbouwd dat er in elk geval in het verleden transacties zijn geweest waarvan ING in redelijkheid kon menen dat zij wezen op oneigenlijk gebruik van de bankrekeningen van Hap Foods, hetgeen ING niet wenst. De opzegging bleef derhalve in stand: niet op grond van de bepalingen van de Wwft, maar op grond van de contractuele bevoegdheid (ABV).

¹⁰¹ Hoge Raad 5 november 2021, ECLI:NL:HR:2021:1652.

¹⁰² D. Busch, Anti-witwasregels, 'Freikörperkultur en de grenzen van de bancaire contractsvrijheid', *Ars Aequi* 2022, p. 145/146.

¹⁰³ Gerechtshof Amsterdam 29 oktober 2019, ECLI:NL:GHAMS:2019:3898.

4.3.2 Redelijkheid en billijkheid

Uit recente arresten van gerechtshoven komt naar voren dat het kader dat is vastgesteld in het ING/De Keijzer-arrest sinds 2014 is voortgezet. Het Gerechtshof Amsterdam oordeelde op 3 november 2020: "Een opzegging is niet rechtsgeldig indien het gebruikmaken van die bevoegdheid, gelet op de omstandigheden van het geval, naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar is, althans in aanmerking nemende de onevenredigheid tussen het belang bij de uitoefening en het belang dat daardoor wordt geschaad, de bank naar redelijkheid niet tot de opzegging had kunnen komen. Voor deze beoordeling is mede van belang dat uit art. 2 lid 1 ABV in verbinding met art. 35 ABV volgt dat een bank bij haar dienstverlening zorgvuldig moet zijn en zo goed mogelijk rekening moet houden met de belangen van de cliënt en dat zij zich ook bij opzegging van de relatie met een cliënt aan haar zorgplicht moet houden" (vgl. HR 10 oktober 2014, ECLI:NL:HR:2014:2929, ING/De Keijzer Beheer).¹⁰⁴ In het ABN AMRO/SOOK-arrest (28 december 2021)¹⁰⁵ haalde het Gerechtshof Amsterdam bijvoorbeeld ook het ING/De Keijzer-arrest aan. In beide arresten was het voor de grootbanken niet mogelijk om aan hun wettelijke verplichtingen uit de Wwft te voldoen doordat klanten niet de gewenste medewerking verleenden. Het belang van een bank om te voldoen aan de op haar rustende verplichtingen die voortvloeien uit de Wwft weegt zwaarder dan het belang van een klant welke geen medewerking verleent aan het cliëntenonderzoek. Indien een bank niet aan haar wettelijke verplichtingen kan voldoen, loopt zij immers risico op reputatieschade en overheidsmaatregelen.¹⁰⁶

In geval van beëindiging van de bankrelatie is het aan de klant om voldoende aannemelijk te maken dat de beëindiging naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar is. Het is echter aan de bank om aannemelijk te maken dat sprake is van een wettelijke beëindigingsplicht als bedoeld in artikel 5 lid 3 Wwft.¹⁰⁷

4.3.3 Informatie- en medewerkingsplicht van de klant

In het ING/De Keijzer-arrest kwam al naar voren dat gewicht toekomt aan de in artikel 2 lid 1 ABV neergelegde zorgplicht van de bank. In recente uitspraken, onder andere van het Gerechtshof Amsterdam (21 april 2020)¹⁰⁸ wordt de zorgplicht ook benadrukt. Hierbij is onder andere bekeken of de bank onderzoek heeft verricht alvorens de bankrelatie op te zeggen, de klant voldoende tijd heeft gegeven om aan haar informatieplicht te voldoen en een redelijke opzegtermijn heeft gehanteerd.

Er komt echter ook gewicht toe aan de verplichting van een klant om ingevolge artikel 2 lid 2 ABV mee te werken, zodat een bank aan haar verplichtingen jegens (onder meer) toezichthouders kan voldoen. De banken hebben geen formele opsporingsbevoegdheden en zijn voor het cliëntenonderzoek afhankelijk van informatie uit openbare bronnen en informatie van de klant zelf. De klant is verplicht de bank te voorzien van de nodige informatie.¹⁰⁹ Indien een klant haar informatieplicht jegens de bank verzaakt, waardoor de

¹⁰⁴ Gerechtshof Amsterdam 3 november 2020, ECLI:NL:GHAMS:2020:2937 r.o. 3.5.

¹⁰⁵ Gerechtshof Amsterdam 28 december 2021, ECLI:NL:GHAMS:2021:4148.

¹⁰⁶ Gerechtshof Amsterdam 28 december 2021, ECLI:NL:GHAMS:2021:4148, r.o. 4.14.

¹⁰⁷ F.M.A. 't Hart, annotatie bij Gerechtshof Amsterdam 28 december 2021, ECLI:NL:GHAMS:2021:4148, *JOR* 2022/94.

¹⁰⁸ Bijvoorbeeld: Gerechtshof Amsterdam 21 april 2020, ECLI:NL:GHAMS:2020:1200 en Rechtbank Amsterdam 20 december 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:7465.

¹⁰⁹ Bijvoorbeeld: Gerechtshof Amsterdam 21 april 2020, ECLI:NL:GHAMS:2020:1200 en Rechtbank Amsterdam 2 november 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:6233.

bank niet in staat is om haar wettelijke onderzoeksplicht na te komen, is de bank verplicht om de zakelijke relatie te beëindigen (artikel 5 lid 3 Wwft).

De medewerkingsplicht van de klant kan niet alleen bestaan uit het beantwoorden van vragen of het aanleveren van gedocumenteerde informatie maar ook uit het nemen van risico mitigerende maatregelen, zoals het niet meer accepteren van bankbiljetten van € 500 en € 200.¹¹⁰

4.3.4 Digitalisering

Uit een analyse blijkt dat de lagere rechters na de publicatie van het ING/Yin Yang-arrest inzake de redelijkheid en billijkheid het ING/De Keijzer-arrest als uitgangspunt nemen en vervolgens inzake het belang van het aanhouden van een betaalrekening het ING/ Yin Yang-arrest hanteren. Het kunnen beschikken over een betaalrekening wordt na publicatie van het ING/ Yin Yang-arrest zwaarder in acht genomen en uitvoeriger beoordeeld door lagere rechters.¹¹¹

De digitalisering van de samenleving heeft als gevolg dat zonder een betaalrekening niet kan worden deelgenomen aan het maatschappelijk verkeer. Rechtspersonen kunnen zonder een betaalrekening niet op een reguliere wijze aan hun betalingsverplichtingen voldoen. Dit komt meerdere malen terug in de jurisprudentie.¹¹² Ook komt naar voren dat in het kader van de redelijkheid en billijkheid door rechters wordt bekeken of een partij ook elders een bankrekening heeft of eventueel kan openen.¹¹³ De importantie om te beschikken over een betaalrekening heeft er zelfs toe geleid dat het gebruik ervan als een 'recht' wordt beschouwd.

De vraag rijst of een bank de bankrelatie dient voort te zetten als blijkt dat de bank rechtsgeldig heeft opgezegd, maar de klant elders geen bankrekening heeft of kan openen. Uit de rechtspraak blijkt dat de rechter bijvoorbeeld kijkt of er afwijzingen van verzoeken tot opening van een bankrekening bij andere banken zijn overgelegd.¹¹⁴ In ING/Insight oordeelde het hof: "Ook echter als Insight door de opzegging in een onomkeerbare en (financieel) uitzichtloze situatie zou belanden, is dat een gevolg van haar eigen handelen in strijd met de informatieverplichting waardoor haar belang dient te wijken voor het belang van Rabobank bij opzegging van de bankrelatie."¹¹⁵ Opgemerkt dient te worden dat deze beoordeling plaats heeft gevonden voor het ING/Ying Yang-arrest. Het voorgaande is een belangrijk aandachtspunt, aangezien in het ING/Ying Yang-arrest is benadrukt dat de mogelijkheid om deel te nemen aan het maatschappelijk verkeer zwaar weegt. De toekomst zal uitwijzen wat de precieze impact van deze uitspraak in de praktijk zal zijn, maar dat het een verandering met zich meebrengt is zeker.

Uit de toekomstige rechtspraak zal tevens moeten blijken of een opzegging stand kan houden indien de klant elders geen bankrekening heeft of kan openen. In een uitspraak van de

¹¹⁰ F.M.A. 't Hart, annotatie bij Gerechtshof Amsterdam 28 december 2021, ECLI:NL:GHAMS:2021:4148, *JOR* 2022/94.

¹¹¹ Bijvoorbeeld: Rechtbank Amsterdam 7 december 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:7273 en Rechtbank Amsterdam 20 december 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:7465.

¹¹² Bijvoorbeeld: Rechtbank Amsterdam 22 november 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:7704.

¹¹³ Bijvoorbeeld: Rechtbank Amsterdam 19 augustus 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:4343.

¹¹⁴ Bijvoorbeeld: Gerechtshof Amsterdam 10 augustus 2021, ECLI:NL:GHAMS:2021:2432.

¹¹⁵ Gerechtshof Amsterdam 3 november 2020, ECLI:NL:GHAMS:2020:2937 r.o. 3.14.

rechtbank Amsterdam (5 januari 2022) is op te maken dat de rechtbank terughoudend was wat betreft opzegging. De eiseres voerde namelijk aan dat in geval van opzegging de onderneming niet meer voortgezet kon worden. Zij had meerdere gesprekken gevoerd met (de grote) Nederlandse banken en die hadden haar te kennen gegeven niet bereid te zijn geweest een bankrekening voor haar te openen. De rechter heeft geoordeeld dat de opzegging geen stand kon houden, aangezien er concrete aanwijzingen moesten bestaan dat een klant een integriteitsrisico vormde voor de bank en dat de bank daardoor voor onevenredig hoge CDD-kosten zou komen te staan.¹¹⁶ Deze uitspraak is echter niet geheel representatief voor andere branches, aangezien het ging om trustdiensten. Uit een eerdere uitspraak¹¹⁷ van de rechtbank Amsterdam (augustus 2021) kwam naar voren dat de rechter het voldoende aannemelijk achtte dat de eiseres substantiële problemen zou ondervinden bij het aanvragen van een bankrekening bij een andere bank, aangezien zij gehouden was de nieuwe bank mee te delen dat de relatie bij Rabobank was opgezegd omdat zij haar verplichtingen zou hebben geschonden en een (te) groot risico zou vormen met het oog op de Wwft. Mijns inziens zal het voorgaande in de toekomstige rechtspraak vaker naar voren komen zolang er geen concrete aanwijzingen bestaan dat een klant een integriteitsrisico vormt voor de bank.

4.4 Casuïstiek uit de rechtspraak

4.4.1 Gerechtshof 's-Hertogenbosch 9 december 2008, ECLI:NL:GHSHE:2008:BI0880

X exploiteerde in Eindhoven een coffeeshop. In maart 2008 besloot Rabobank om de bankrelatie met X te beëindigen. Rabobank heeft in haar brief als reden voor haar opzegging aangegeven dat zij op grond van een beleidswijziging geen relatie meer wenst te onderhouden met coffeeshops. Naar de mening van de Rabobank kan een relatie met een coffeeshop en de daaruit voortvloeiende transacties leiden tot een aantasting van haar integriteit en reputatie.

Beoordeling

Het hof overwoog als volgt:

“De voorzieningenrechter heeft eveneens terecht vooropgesteld dat de uitoefening van de bevoegdheid de overeenkomsten door opzegging te beëindigen in strijd is met de eisen van redelijkheid en billijkheid indien in de concrete omstandigheden van het geval voor opzegging geen voldoende (zwaarwegende) grond bestaat, en dat daarbij het bijzondere belang dat de wederpartij heeft bij instandhouding van de overeenkomsten, de in beginsel tot opzegging bevoegde partij in de uitoefening van zijn bevoegdheid geheel of gedeeltelijk kan beperken.”¹¹⁸

Hierbij moest volgens het hof enerzijds in ogenschouw worden genomen dat het voor rechts- en natuurlijke personen voor hun voortbestaan of functioneren van eminent belang is dat zij toegang hebben tot het bancaire systeem. Anderzijds moet de maatschappelijke functie van banken in het oog worden gehouden. Het hof benadrukte dat deze functie van de bank de grootst mogelijke integriteit verlangt. De maatschappelijke positie van de bank brengt echter ook mee dat zij de belangen van de individuele cliënt in het oog houdt en een relatie met

¹¹⁶ Rechtbank Amsterdam 5 januari 2022, ECLI:NL:RBAMS:2022:42.

¹¹⁷ Rechtbank Amsterdam 19 augustus 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:4343.

¹¹⁸ Gerechtshof 's-Hertogenbosch 9 december 2008, ECLI:NL:GHSHE:2008:BI0880, r.o. 4.6.

deze slechts op grond van gegronde redenen en met toepassing van de vereiste zorgvuldigheid opzegt.

Het hof was met de voorzieningenrechter van oordeel dat de vereiste beoordeling van Rabobank of zich concrete of reële risico's kunnen voordoen ten aanzien van X niet heeft uitgevoerd, maar zich enkel baseerde op het feit dat een bankrelatie met een coffeeshop in zijn algemeenheid risico's voor de bank kan opleveren. Rabobank heeft geopperd dat er grote geldbedragen op de bankrekening van de coffeeshop werden gestort. Hieruit kan echter geenszins worden afgeleid dat het hier ging om andere gelden dan die afkomstig zijn uit de verkoop van softdrugs via de coffeeshop, maar hooguit dat de coffeeshop veel (contante) omzet maakte.

De voorzieningenrechter heeft daarbij onderkend dat in de wereld van de coffeeshops grotere integriteitsrisico's kunnen optreden dan in andere takken van maatschappelijke activiteit, maar dat dat niet betekent dat deze risico's zich ook noodzakelijkerwijs daadwerkelijk voordoen bij iedere individuele coffeeshophouder. Rabobank blijft derhalve gehouden om een individuele concrete beoordeling of risico-analyse uit te voeren, hetgeen zij niet had gedaan.

Rabobank heeft niet gegriefd tegen het oordeel van de voorzieningenrechter dat het voor X, zonder toegang tot het bancaire betalingsverkeer, onmogelijk was om een onderneming te exploiteren. X heeft gesteld dat hij er niet in was geslaagd zijn bancaire zaken bij een andere bank onder te brengen, omdat alle banken weigeren een nieuwe cliënt te aanvaarden die betrokken is bij een coffeeshop. Het hof achtte het aannemelijk dat ook andere banken X niet als cliënt zouden accepteren, gelet op de CDD-regelgeving als gevolg waarvan de financiële instellingen hun beleid hebben gewijzigd of aangescherpt. Dit zou betekenen dat X door de opzegging van de relatie door Rabobank geheel zou worden uitgesloten van bancaire dienstverlening.

Het hof was dan ook van oordeel dat X een zwaarwegend belang had bij de instandhouding van de overeenkomsten en dat Rabobank in redelijkheid niet tot uitoefening van de opzeggingsbevoegdheid kon komen. Deze opzegging was naar het oordeel van het hof onaanvaardbaar.¹¹⁹

Het voorgaande komt erop neer dat klanten in een specifieke branche niet categoriaal uitgesloten mogen worden. Het is voor een rechtsgeldige opzegging van belang dat er concrete risico's zijn vastgesteld. Dit kwam ook naar voren in andere uitspraken, onder andere bij trustkantoren.¹²⁰ De gronden die ING had aangevoerd voor de beëindiging van de bankrelaties waren niet specifiek gebaseerd op de handel van partijen, maar op een algemene beleidswijziging die inhoudt dat ING niet langer zaken wenst te doen met trustkantoren. Dit type dienstverlening brengt inherent een verhoogd integriteitsrisico met zich mee en dit risico, alsmede het risico op reputatieschade dient in algemene zin te worden beperkt, aldus ING. De voortzetting van de dienstverlening aan trustkantoren zou volgens ING

¹¹⁹ Gerechtshof 's-Hertogenbosch 9 december 2008, ECLI:NL:GHSHE:2008:BI0880.

¹²⁰ Rechtbank Amsterdam 16 oktober 2013, ECLI:NL:RBAMS:2013:7065 en Rechtbank Amsterdam 2 maart 2022, ECLI:NL:RBAMS:2022:945.

daarnaast onaanvaardbaar hoge kosten voor haar meebrengen. De rechters oordeelden dat hier niet zonder meer een zwaarwegende grond voor opzegging van de relaties bestond.¹²¹

4.4.2 Rechtbank Amsterdam 21 september 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:5353

Voormalig coffeeshophouder X exploiteerde vanaf 1984 als eenmanszaak een coffeeshop en bankierde sinds 1996 bij ING. In de nasleep van de kredietcrisis (2011) was de voormalig coffeeshophouder er niet gerust op dat zijn geld bij ING in veilige handen was. Hij besloot daarom € 749.998 in contanten van zijn persoonlijke holding op te nemen. Inzake de opname had hij ING dan ook meegedeeld dat de gelden waren opgenomen met het oog op het verloop van de krediet- en bankencrisis. Het geld zou geen specifieke bestemming hebben en weer terug gestort worden na de onzekere periode.

In de periode van 4 tot en met 18 december 2019 heeft X vervolgens in totaal een bedrag van € 398.500 in biljetten van € 500 gestort op de zakelijke rekening van zijn holding. Deze gelden had hij al die tijd onder zijn badkuip verstopt.

Naar aanleiding van klantonderzoek is aan ING meegedeeld dat de gestorte gelden deel uitmaakten van de in augustus 2011 opgenomen bedragen, die waren bewaard en steeds waren opgenomen in de jaarrekeningen en aangiftes voor de vennootschapsbelasting. De opnames waren nodig in verband met een te verrichten dividenduitkering en het voldoen van de belasting daarover, die niet contant kan worden betaald.

X was in de tussentijd - via zijn holding - aangesteld als adviseur bij de nieuwe coffeeshophouder tegen een vergoeding van € 11.000 per maand. In een managementadvies overeenkomst is vermeld dat zijn taken primair waren: “advisering en ondersteuning op het gebied van de inkoop bij de ondernemingen”. Vaststaat dat de adviseur in de afgelopen vier jaar een bedrag van in totaal ongeveer € 5.000.000 had ontvangen van [naam bv 3]. De daadwerkelijk betaalde bedragen waren vele malen hoger dan de vergoeding van € 11.000 per maand. De voorzieningenrechter achtte de vergoedingen buitensporig hoog, terwijl de omschrijving van de daadwerkelijk verrichte activiteiten bleven hangen in algemeenheden en niet met enige documentatie zijn onderbouwd.

In een brief van 8 januari 2021 deelde ING mee te hebben besloten om de bankrelatie te beëindigen. Als reden heeft ING vermeld dat zij het volgens de Wwft vereiste klantenonderzoek onvoldoende kon uitvoeren, omdat vragen van ING te summier waren beantwoord, met name naar de achtergrond van de hoge managementvergoedingen en de contante stortingen van grote bedragen in hoge biljetten, die als risicofactoren worden aangemerkt. Ook staat in de brief dat ING het zeer onwaarschijnlijk en niet voldoende onderbouwd achtte dat de in augustus 2011 opgenomen gelden sindsdien bewaard waren gebleven. Verder had ING niet langer vertrouwen in X vanwege zijn weinig transparante opstelling.

Beoordeling

¹²¹ W.M. Schonewille, ‘Opzegging door banken van overeenkomsten met vermogensbeheerders en trustkantoren’, *Tijdschrift voor de ondernemingsrechtpraktijk* 2018, nr. 4, p. 27.

Volgens de voorzieningenrechter is de vraag gerechtvaardigd of met de in augustus 2011 opgenomen bedragen in de tussentijd niets anders is gebeurd. Bovendien was het besluit om dividend uit te keren genomen door X zelf. Ook was hij degene aan wie dat werd uitgekeerd, nu hij de enige aandeelhouder was van de holding. Het besluit van ING om de bankrelatie te beëindigen was volgens de voorzieningenrechter terecht.

De voorzieningenrechter oordeelde:

“Uiteraard is de beëindiging van de bancaire relatie met [eiseres] voor haar bedrijfsvoering een ingrijpende beslissing, ook omdat zij tot dusver bij andere grote banken nul op het rekest heeft gekregen bij haar pogingen om een nieuwe zakelijke bankrekening te openen. Daar staat tegenover dat [eiseres] een persoonlijke holding is met slechts één medewerker ([naam 1]), waarin alleen advieswerkzaamheden en mogelijk beleggingsactiviteiten worden verricht, wat de verstrekkendheid van de gevolgen enigszins relativeert. Dit betekent dat de belangen van [eiseres] onvoldoende zwaarwegend zijn om de gerechtvaardigde belangen van ING bij beëindiging van de relatie opzij te zetten.”¹²²

Bij de beoordeling van dit geschil heeft de voorzieningenrechter de redelijkheid en billijkheid in acht genomen door de belangen van de rekeninghouder en ING zorgvuldig af te wegen. Een opzegging moet immers worden beoordeeld tegen de achtergrond van de bancaire zorgplicht op grond waarvan ING bij haar dienstverlening zorgvuldigheid in acht moet nemen en waarin ook het belang van betalingsverkeer voor de rekeninghouders wordt meegewogen. De beëindiging van de bankrelatie is gebaseerd op artikel 5 lid 3 Wvft: als een bank haar cliëntenonderzoek niet kan voltooien, moet zij de relatie met die klant beëindigen. Verder op de artikelen 2 lid 2, 3, 7 en 35 van de Algemene Bankvoorwaarden. Hieruit blijkt onder andere dat de klant verplicht is de bank te voorzien van de nodige informatie over – onder meer – zijn activiteiten en de wijze waarop hij het geld heeft verkregen dat hij bij de bank onderbrengt.¹²³ ING kon door de onopgehelderde risicofactoren het cliëntenonderzoek niet afdoende afronden, waardoor ING de bankrelatie mocht verbreken. Verder waren er geen verstrekkende gevolgen voor de klant geconstateerd.

4.4.3 Rechtbank Amsterdam 30 juni 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:3290

X dreef een onderneming die zich bezighield met de handel in bloemen en planten, snijbloemen, potplanten en daaraan gerelateerde producten. X kocht bloemen en ondersteunende diensten in bij verschillende kwekers en zorgde voor de distributie van de bloemen en de financiële afwikkeling van de transacties. Hiervoor maakte zij gebruik van de betaalapp Stripe, die te vergelijken is met betaalsystemen als Tikkie en iDeal. X beschikte naast de betaalrekening bij Rabobank over een betaalrekening bij ABN AMRO en ING die zij gebruikte voor het doen en ontvangen van betalingen.

Rabobank heeft in 2019 al haar overeenkomsten met X opgezegd, met inachtneming van een opzegtermijn van twee maanden. In haar brief heeft Rabobank als reden voor de opzegging vermeld dat het beeld van X dat bij het aangaan van de relatie is geschetst binnen een jaar in

¹²² Rechtbank Amsterdam 21 september 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:5353, r.o. 4.8.

¹²³ Rechtbank Amsterdam 21 september 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:5353.

meerdere opzichten zodanig was veranderd dat zij de transacties van X onvoldoende transparant vond en dat X geen zakelijke binding meer met Nederland had.

Beoordeling

De rechtsgeldigheid van de opzegging diende te worden beoordeeld aan de hand van de ABV, de Algemene voorwaarden r-c, de overeenkomst en artikel 6:248 lid 2 BW. De opzegging door Rabobank was niet rechtsgeldig als zij, gelet op alle omstandigheden van het geval, naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar was.

De beoordeling of er sprake is van een onaanvaardbare opzegging komt daarmee neer op een belangenafweging. Het belang van Rabobank bij de opzegging moet worden afgewogen tegen het belang van X bij de voortzetting van de bankrelatie. Anders dan X heeft betoogd, moest deze afweging plaatsvinden aan de hand van alle feiten en omstandigheden die ten tijde van de opzegging bekend waren. Het ging er immers om of Rabobank, gelet op de haar toen bekende feiten en omstandigheden en met inachtneming van de belangen van X, de overeenkomsten mocht opzeggen.

In het kader van de hiervoor vermelde belangenafweging is mede de in artikel 2 lid 1 ABV vermelde zorgplicht van Rabobank van belang. Rabobank moest bij haar dienstverlening de nodige zorgvuldigheid in acht nemen en naar beste vermogen rekening houden met de belangen van X. Aan de andere kant was de verplichting van X om op grond van artikel 2 lid 2 ABV zodanig mee te werken dat Rabobank aan haar verplichtingen tegenover toezichthouders kon voldoen en om geen misbruik te (laten) maken van haar diensten mede van belang.

Rabobank heeft de overeenkomsten met X opgezegd, omdat zij vond dat X niet aan haar contractuele verplichting voldeed, namelijk het niet tijdig melden van de wijziging in de aandelenverhouding. Verder vond Rabobank dat zij – gelet op de tijdens haar onderzoek geconstateerde omstandigheden – niet kon voldoen aan de op haar rustende verplichting op grond van artikel 3 lid 2, aanhef en onder d Wwft. Naar het oordeel van de rechtbank is Rabobank terecht tot de conclusie gekomen dat zij niet kon voldoen aan haar verplichting op grond van artikel 3 lid 2 sub d Wwft. Rabobank kon zich er niet van verzekeren dat de transacties van X overeenkwamen met de kennis die zij over X had en met het opgemaakte risicoprofiel.

De rechtbank overwoog als volgt:

“Rabobank had daarmee een gerechtvaardigd belang bij het opzeggen van de overeenkomsten met [eiseres] . Anders dan [eiseres] naar voren lijkt te brengen is voor een rechtmatige opzegging niet noodzakelijk dat er concrete bewijzen zijn dat [eiseres] betrokken is bij het witwassen van geld. Rabobank heeft ook geen formele opsporingsbevoegdheden en is bij haar cliëntenonderzoek aangewezen op haar kennis van transacties, antwoorden die zij van haar cliënten krijgt en informatie die zij uit openbare bronnen kan halen.”¹²⁴

Volgens X was de opzegging door Rabobank naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar. Ter onderbouwing van deze stelling bracht zij naar voren dat zij meerdere maatregelen heeft genomen om de zorgen van Rabobank over betrokkenheid bij het

¹²⁴ Rechtbank Amsterdam 30 juni 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:3290, r.o. 4.15.

witwassen van geld weg te nemen. Verder heeft zij gesteld dat zij door het wegvallen van de bankrelatie met Rabobank niet in staat was om haar handelsplatform te exploiteren. Volgens X kwam dit doordat Rabobank de enige bank is die een systeem aanbiedt waarmee in het buitenland betalingen aan de telers kunnen worden gedaan, waarbij het koopmoment en de betaling vrijwel samenvallen ('real-time betaling' of 'instant payment'). Rabobank bood volgens X ook de beste dienstverlening. Door het wegvallen van de bankrelatie met Rabobank kon X niet langer deelnemen aan het maatschappelijk verkeer en zou de onderneming ten onder gaan, zo stelde X. De rechtbank gaf in dit kader aan dat de belangenafweging moest plaatsvinden aan de hand van de alle ten tijde van de opzegging bekende feiten en omstandigheden. De door X genomen maatregelen waren genomen nadat Rabobank de overeenkomsten had opgezegd. Zij konden daarom geen rol spelen bij de toetsing van de belangenafweging.

Voorts wees Rabobank erop dat ABN AMRO en ING, waar X ook bankierde, tevens de mogelijkheid bieden om real-time betalingen uit te voeren. Naar het oordeel van de rechtbank kon X ook op deze manier voorzien in de behoefte om real-time betalingsmogelijkheden aan te bieden. Het feit dat Rabobank een sterke positie in de markt en een goede naam heeft en kwalitatieve dienstverlening biedt, maakt dit niet anders. Dit betekent dat X nog steeds kan deelnemen aan het maatschappelijk verkeer.

Tevens had Rabobank overeenkomstig de op haar rustende zorgplicht onderzoek gedaan voordat zij kenbaar maakte de overeenkomsten te willen beëindigen. Rabobank heeft X in de gelegenheid gesteld om een toelichting te geven op haar bedrijfsvoering en zij heeft de beëindigingsdatum verschoven om nader met X te spreken over de beëindiging van de overeenkomsten. Ook wat betreft de wijze van opzeggen heeft Rabobank daarmee aan haar zorgplicht voldaan.¹²⁵

Ook in deze uitspraak komt de rechterlijke toets naar voren. Om te beoordelen of er een rechtsgeldige opzegging heeft plaatsgevonden, moet er een belangenafweging plaatsvinden conform artikel 6:248 lid 2 BW. De bank moet bij haar dienstverlening zorgvuldigheid in acht nemen, maar de klant moet ook zorgvuldig tegenover de bank handelen en zo veel mogelijk rekening houden met belangen van de bank. Tevens beoordeelt de rechter of de klant na opzegging nog kan deelnemen aan het maatschappelijk verkeer. In dit geval had Rabobank een voldoende zwaarwegend belang bij het opzeggen van de overeenkomsten in verhouding tot het belang van X bij de voortzetting daarvan. De overeenkomsten zijn rechtsgeldig opgezegd.

4.4.4 Rechtbank Amsterdam 13 maart 2020, ECLI:NL:RBAMS:2020:1722

Surichange Bank is een in Suriname gevestigde bank en biedt bankdiensten zoals kredietverlening, sparen en betalen. Zij staat onder toezicht van de Centrale Bank van Suriname en heeft geen bankvergunning voor Nederland of Europa. Sinds 2011 heeft Surichange Bank bij ABN AMRO een zogenoemde nostro-rekening (vanuit het perspectief van ABN AMRO aangeduid als 'loro-rekening') in euro's.

¹²⁵ Rechtbank Amsterdam 30 juni 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:3290.

Surichange Bank werkt samen met de Nederlandse vennootschap B.V. Suri-Change. De door B.V. Suri-Change voor haar circa 50.000 klanten uitgevoerde transacties hebben voor 70 procent betrekking op Suriname. Klanten betalen in Nederland geld op de rekening van B.V. Suri-Change. Zij stort of boekt de betalingen door naar de nostro-rekening van ABN AMRO. Harde valuta komen zo op het nostro-account terecht en Surichange Bank keert de tegenwaarde daarvan uit in Surinaamse dollars (SRD) of maakt deze over aan de begunstigde. ABN AMRO heeft bij brief van 2 januari 2020 uiteengezet dat de rekening vanwege risico's van reputatieschade en witwassen werd beëindigd met ingang van 2 maart 2020. Later is deze termijn verlengd tot 16 maart 2020.

Beoordeling

ABN AMRO is ingevolge artikel 3 Wwft verplicht om cliëntenonderzoek te verrichten. Als zij niet aan die verplichting kan voldoen, moet zij op grond van artikel 5 lid 3 Wwft de relatie beëindigen. Daarnaast geldt een plicht tot verscherpt cliëntenonderzoek bij een hoger risico op witwassen (artikel 8 lid 1 Wwft). Daarvan is in ieder geval sprake bij een correspondentrelatie (zoals gedefinieerd in artikel 1 lid 1 Wwft) met een instelling die is gevestigd buiten de EU (artikel 8 lid 4 Wwft). In deze zaak ging het om een dergelijke correspondentrelatie.

De voorzieningenrechter was met ABN AMRO van oordeel dat Surichange Bank in de categorie 'hoger risico' in de zin van de Wwft viel, alleen al vanwege de correspondentrelatie en haar vestigingsplaats (Suriname is een land met een verhoogd risico). Dit betekent dat ABN AMRO naast het gebruikelijke voortdurende cliëntenonderzoek van artikel 3 Wwft verscherpt cliëntenonderzoek moest doen. De voorzieningenrechter heeft hierover gezegd:

"Een instelling kan op basis van het cliëntenonderzoek en het vastgestelde risicoprofiel concluderen dat een bestaande relatie met een cliënt te grote integriteitrisico's met zich brengt. Daarnaast kan het voorkomen dat het cliëntenonderzoek mislukt, bijvoorbeeld door het ontbreken van noodzakelijke informatie, waardoor de instelling niet kan vaststellen wie haar cliënt precies is en/of welk doel de zakelijke relatie heeft, en of de beoogde dienstverlening passend is. In beide gevallen moet ABN AMRO de zakelijke relatie bij de eerstvolgende mogelijkheid verbreken."¹²⁶

De voorzieningenrechter overwoog dat de voeding van het nostro-account en het atypische gebruik ervan een risico op witwassen vormen. De bijschrijvingen zijn namelijk niet van Surichange Bank zelf afkomstig, maar van B.V. Suri-Change en haar (Nederlandse) klanten. Het gaat veelal om contante bedragen die de klanten bij B.V. Suri-Change hebben gestort.

Voorts blijkt dat Surichange Bank soms verkeerde SWIFT-codes heeft ingevuld, waardoor de aard van de transacties en de daarbij betrokken partijen verborgen bleven. Daardoor kon ABN AMRO niet voldoen aan haar plicht om transacties correct te monitoren op witwassen en terrorismefinanciering.

Daarnaast heeft ABN AMRO enkele voorbeelden gegeven van ongebruikelijke transacties via de nostro-rekening. Surichange Bank heeft op de vragen van ABN AMRO gereageerd en in haar toelichting op deze transacties benadrukt dat in Suriname vrijwel geen harde valuta

¹²⁶ Rechtbank Amsterdam 13 maart 2020, ECLI:NL:RBAMS:2020:1722, r.o. 4.6.

meer voorhanden zijn en dat ook transacties in het binnenland bij voorkeur in harde valuta werden gedaan.

Tegenover het verwijt van ABN AMRO heeft Surichange Bank onbetwist gesteld dat zij aanvankelijk wel, maar sinds april 2019 'gaming and gambling' niet langer faciliteerde en afscheid had genomen van de desbetreffende bankrelaties. Ook de stelling van ABN AMRO dat Surichange Bank geen deugdelijk klant- en transactieonderzoek deed (en geen adequate AML- en CDD-procedure heeft), is door Surichange Bank betwist. Hetzelfde gold voor de stelling van ABN AMRO dat zij risico zou lopen op reputatieschade en betrokkenheid bij witwassen door negatieve berichtgeving over Surichange Bank (en B.V. Suri-Change).

De voorzieningenrechter heeft geconcludeerd dat ABN AMRO vanwege concrete en reële integriteitsrisico's voldoende gronden had voor de opzegging:

"Er is geen belang aan de zijde van Surichange Bank dat de opzegging onaanvaardbaar maakt, ook al is begrijpelijk dat Surichange Bank de nostro-rekening wil aanhouden. Na de opzegging is slechts beperkt geprobeerd om in Nederland of elders bij een andere bank een nostro/lororekening te openen. Ook is niet aannemelijk geworden dat Surichange Bank zonder een dergelijke rekening niet kan functioneren. ABN AMRO heeft Surichange Bank voldoende gelegenheid gegeven om op haar vragen en zorgen te reageren. Mede gezien de redelijke termijn die bij de opzegging in acht is genomen, is dan ook onvoldoende aannemelijk dat de bodemrechter zal oordelen dat ABN AMRO in strijd heeft gehandeld met haar zorgplicht of dat de opzegging naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar is."¹²⁷

Eerder kwam naar voren dat de reikwijdte van de zorgplicht sterk afhangt van de omstandigheden van het geval en dat de risico-indicatoren een rol spelen in de beoordeling van de rechter. ABN AMRO/ Surichange Bank is hier een voorbeeld van. De opzegging van de bank was voornamelijk gebaseerd op diverse risico-indicatoren. Wegens deze risico-indicatoren bestaat er een groter risico op witwassen. Tevens zijn er andere ongebruikelijkheden aangetroffen, waardoor het belang van de bank zwaarder weegt. Bij de beoordeling van dit geschil heeft de rechter tevens de zorgplicht van de bank in acht genomen en overwogen of de klant zonder een rekening nog kon functioneren. Het voorgaande kan in geen enkel geval achterwege worden gelaten.

¹²⁷ Rechtbank Amsterdam 13 maart 2020, ECLI:NL:RBAMS:2020:1722, r.o. 4.12.

Hoofdstuk 5: Beoordeling

Banken en andere financiële instellingen verkeren in een spanningsveld tussen twee maatschappelijk relevante doelstellingen, die zo nu en dan conflicteren. Aan de ene kant is dit de doelstelling om financiële criminaliteit zoveel mogelijk te voorkomen en te bestrijden en aan de andere kant is er de doelstelling om de toegang tot (essentiële) financiële dienstverlening te waarborgen.¹²⁸

In deze 'strijd' is een zeer belangrijke taak voor poortwachters weggelegd. De poortwachters noemen zichzelf wel eens een politieagent en een veelgehoorde stelling is dat bedrijven gedwongen worden de rol van de overheid over te nemen. De Nederlandse overheid heeft onder meer als taak om orde en veiligheid te bewaken. Een deel van die taak is uitbesteed aan marktpartijen zoals financiële instellingen, mede omdat het juist deze partijen zijn die beslissen met welke klanten ze relaties aangaan en transacties zien die zij kunnen beoordelen.
129

De financiële instellingen zijn op grond van de Wwft verplicht witwassen tegen te gaan door het uitvoeren van customer due diligence en transactiemonitoring. Een bank heeft verplichtingen op grond van zowel de Wft als de Wwft. Door de verplichtingen uit de Wwft dienen banken inzake customer due diligence een adequaat beleid te hebben om risico's op witwassen en financieren van terrorisme te beheersen.¹³⁰ Op grond van artikel 2a Wwft is elke bank daarom verplicht een Wwft-beleid te hebben en na te leven.

Het doel van de leidraad van DNB is om behulpzaam te zijn bij de toepassing van de wettelijke verplichtingen. De leidraad dient de verschillende verplichtingen uit de Wwft te verduidelijken en biedt handvatten voor de implementatie van deze verplichtingen.

Uit de leidraad van DNB komt naar voren dat de Wwft ervan uit gaat dat banken op basis van het onderscheid in aard en omvang van het risico cliënten indelen in risicocategorieën. Dit stelt de eigen verantwoordelijkheid van instellingen voorop: zij maken zelf een inschatting van de relevante risico's en stellen daar vervolgens voldoende mitigerende maatregelen tegenover. De risicocategorieën variëren van laag tot hoog risico, en de indeling geschiedt op basis van objectieve en kenbare factoren. Hoe hoger de risico's, des te meer inspanningen de instelling dient te verrichten om die risico's te mitigeren. Van belang is dat de instelling haar afwegingen op systematische en consequente wijze maakt en vastlegt, zodanig dat deze voor een toezichthouder of een andere derde te volgen en te beoordelen zijn.¹³¹ Dit betekent dat het beheersen van het risico op witwassen en terrorismefinanciering risicogebaseerd is.

Inzake het beëindigen van een bankrelatie geeft de leidraad van DNB aan dat een bank de zakelijke relatie dient te verbreken als cliënten een onacceptabel risico vormen. Ter aanvulling zijn enkele voorbeelden van onacceptabele risico's opgesomd. Er wordt echter ook

¹²⁸ F.M.A.'t Hart, 'Categorisch uitsluiten', *Tijdschrift voor Financieel Recht* 2021, nummer 12, p. 403.

¹²⁹ P. van Leusden, 'Poortwachter: dat zijn we allemaal in de strijd tegen ondermijnende criminaliteit', *Tijdschrift voor Compliance* 2021, nr. 5/6 p. 267.

¹³⁰ B. Snijder-Kuipers & A.T.A. Tilleman, *Handboek WWFT*, Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 48.

¹³¹ De Nederlandsche Bank, 'Leidraad Wwft en Sw' *Dnb.nl* december 2020, p. 14.

benadrukt dat de voorbeelden in de leidraad niet uitputtend zijn en niet altijd als voldoende zijn aan te merken voor de naleving van de wettelijke vereisten.

De wet en leidraden bieden kaders en handvaten voor het inrichten van Wwft-beleid voor banken, maar de specifieke invulling ervan is risico gebaseerd en ligt bij de bank. In de leidraad van het Ministerie van Financiën en het Ministerie van Justitie en Veiligheid, DNB en de AFM wordt geen concrete aandacht besteed aan de redelijkheid en billijkheid (artikel 6:248 lid 2 BW). Het voorgaande brengt met zich mee dat de rechtspraak van groot belang is om te beoordelen in welke gevallen er sprake is van een rechtmatige opzegging en op welke manier deze toets uitgevoerd dient te worden. De jurisprudentie biedt dan ook enige kaders voor een juiste belangenafweging in het kader van de redelijkheid en billijkheid en de leidraden zijn mijns inziens van toegevoegde waarde voor het inrichten van Wwft-beleid en het KYC-proces. De wetgeving inzake dit onderwerp is tevens te abstract. De invulling van de wettelijke verplichtingen uit de Wwft dient per geval beoordeeld en afgewogen te worden. De bank dient de doorslaggevende afweging te maken in het wel of niet beëindigen van de bankrelatie, maar dient tevens uitvoering te geven aan haar zorgplicht.

Het is vaste jurisprudentie dat de bankrelatie met een bestaande cliënt niet zonder meer beëindigd kan worden omdat de redelijkheid en billijkheid daaraan in de weg kunnen staan. De rechter moet tevens zwaar laten wegen dat het zonder betaalrekening vrijwel onmogelijk is om deel te nemen aan het maatschappelijk verkeer en om een bedrijf te exploiteren. De Hoge Raad heeft in het Yin Yang-arrest¹³² ten principale bepaald dat op banken de verplichting kan rusten een betaalrekening aan te bieden op grond van hun maatschappelijke positie, ook ten aanzien van niet-consumenten. Hiermee is echter niet gezegd dat dit argument altijd de doorslag zou moeten geven. Het zal afhangen van de overige omstandigheden van het geval en de aanwezige risico's. Als de bank bijvoorbeeld geen toereikend klantonderzoek als bedoeld in de Wwft kan doen wegens onvoldoende medewerking van de klant, is dit uiteraard anders en moet de bank de bankrelatie verplicht beëindigen op grond van artikel 5 lid 3 Wwft.

Banken worden in deze 'strijd' voorts geconfronteerd met verschillende factoren en deelbelangen, waaronder de strenger geworden wetgeving (de implementatie van zowel de vierde als vijfde anti-witwasrichtlijn in de Wwft). Ten tweede hebben zij te maken gekregen met de toename aan onderzoeken van toezichthouders en ten derde met de toename aan (informele en formele) handhavingsmaatregelen door toezichthouders. Al deze factoren leiden ertoe dat banken en andere instellingen steeds vaker het adagium 'better far more than safe than a little bit sorry' volgen. In de praktijk kan dit betekenen dat meer wordt gedaan dan volgt uit de wet of uit een guidance van een toezichthouder. In de leidraad van DNB is hiervan het volgende voorbeeld terug te vinden: "bij cliënten die hun vermogen spreiden, is het voor de instelling ook nodig om kennis te hebben van het verdere vermogen teneinde een correct risicoprofiel te kunnen opstellen". De wettelijke verplichting is om 'zo nodig' de herkomst van het vermogen te achterhalen waarop de dienstverlening betrekking heeft (artikel 3 lid 2 sub d Wwft), zoals het vermogen dat middels tussenkomst van de bank wordt belegd. Desalniettemin is een enkele instelling ertoe overgegaan om de herkomst van

¹³² Hoge Raad 5 november 2021, ECLI:NL:HR:2021:1652 r.o. 3.6.

het gehele vermogen van de cliënt vast te stellen. Onderzoek hiernaar vergt serieuze inspanningen, met name in het geval van (bepaalde) zakelijke klanten.¹³³

De naleving van anti-witwaswetgeving is ook van belang met het oog op de zorgplicht die op banken jegens derden kan rusten. Het niet opmerken van ongebruikelijke of opmerkelijke betalingspatronen of onvoldoende acteren op interne signaleringen kan leiden tot civielrechtelijke aansprakelijkheid jegens crediteuren van de desbetreffende rekeninghouder.¹³⁴

Dit betekent dat banken in een spanningsveld terecht zijn gekomen tussen contractsvrijheid, customer due diligence, de verplichting om een betaalrekening aan te bieden en de zorgplicht jegens derden. Op dit moment kan niet exact worden vastgesteld hoe dit spanningsveld opgeheven kan worden gezien de 'druk' op banken vanuit de toezichthouders met hoge boetes en de belangrijke maatschappelijke doelstellingen en aangezien giralisering van het betalingsverkeer belangrijker wordt voor zowel natuurlijke personen als rechtspersonen. Mijns inziens zijn onder andere meer uitspraken van de Hoge Raad benodigd om banken nog duidelijkere en specifiekere handvaten te bieden, ondanks het feit dat deze aanpak risico gebaseerd blijft. In de eindconclusie wordt dit verder onderbouwd.

¹³³ F.M.A.'t Hart, 'Categorisch uitsluiten', *Tijdschrift voor Financieel Recht* 2021, nummer 12, p. 403.

¹³⁴ Zie o.a. het Footlocker arrest van het Hof Amsterdam 14 mei 2019 in JOR 2019/162.

Conclusie

De aanleiding van het onderzoek betreft het bijzondere spanningsveld waarin banken zijn terechtgekomen. Door aanscherping van de regelgeving en de intensivering van het toezicht in combinatie met de concrete handhavingsmaatregelen die door toezichthouders worden getroffen, dienen banken kritisch te beoordelen in welke gevallen bankrelaties gecontinueerd kunnen worden. De boetes en rechterlijke uitspraken inzake het beëindigen van bankrelaties krijgen tevens veel aandacht van de pers. De onderzoeksvraag luidt als volgt: ‘Onder welke voorwaarden is het gerechtigd voor banken om de bankrelatie met zakelijke klanten te beëindigen wegens klantonderzoek op grond van de Wft en Wwft?’

De Wwft is ingevoerd in 2008¹³⁵ en heeft tot doel financiële criminaliteit zoals witwassen en terrorismefinanciering zoveel mogelijk te voorkomen. Dit is gebaseerd op de Europese anti-witwasrichtlijnen en voortdurend in ontwikkeling. Er zijn leidraden opgesteld om de verplichtingen voortvloeiend uit de Wwft te verduidelijken. Het is voor banken immers van groot belang om op de juiste manier uitvoering te geven aan de wettelijke verplichten en op de hoogte te zijn van de rechten en plichten in dit kader. De wet en leidraden bieden kaders en handvaten, maar de specifieke invulling ervan is alsnog risico gebaseerd en ligt bij de bank. Dit brengt een grote verantwoordelijkheid met zich mee, zowel voor het inrichten van het Wwft-beleid en het KYC-proces als voor de uiteindelijke beoordeling voor het wel of niet beëindigen van de bankrelatie met een zakelijke klant. De leemte in dit kader wordt aangevuld door rechterlijke uitspraken. De rechterlijke uitspraken zijn waardevol, aangezien dit onderwerp voortdurend in ontwikkeling is en de wet en leidraden hierop niet specifiek inspelen. In de afgelopen jaren heeft dit geleid tot veel rechterlijke uitspraken van lagere rechters. Het ING/Yin Yang-arrest¹³⁶ van 5 november 2021 is dan ook een belangrijke ontwikkeling geweest voor de rechtspraak. Dit arrest is een aanvulling op het ING/De Keijzer-arrest uit 2014.¹³⁷ In de tussentijd heeft de Hoge Raad over dit onderwerp geen arresten ontwikkeld.

In de beoordeling van de bank of de bankrelatie met een zakelijke klant wordt beëindigd, dient een zorgvuldige belangenafweging plaats te vinden. Met andere woorden: de bank dient de bankrelatie rechtsgeldig op te zeggen. Of er sprake is van een rechtmatige opzegging zal allereerst afhangen van de omstandigheden van het geval en de aanwezige risico-indicatoren. Zoals eerder aangegeven, is daarom in hoofdstuk 4 onder andere de casuïstiek behandeld. Hieronder volgen kaders welke van belang zijn, gezien de huidige stand van de rechtspraak:

- De beëindiging van de bankrelatie is gebaseerd op artikel 5 lid 3 Wwft: de bank is verplicht de bankrelatie te beëindigen indien zij onvoldoende inhoud kan geven aan haar onderzoeksverplichtingen en daarmee het gebruik van de bankrekening(en) door de klant een onacceptabel risico vormt op witwassen of terrorismefinanciering.
- In geval van opzegging maakt de bank gebruik van haar contractueel opzegrecht. Het contractueel opzegrecht is vastgelegd in artikel 35 van de ABV.

¹³⁵ *Stb.* 2008, 303.

¹³⁶ Hoge Raad 5 november 2021, ECLI:NL:HR:2021:1652.

¹³⁷ Hoge Raad 10 oktober 2014, ECLI:NL:HR:2014:2929.

- Om te beoordelen of de bank rechtsgeldig kan opzeggen, moet er een belangenafweging plaatsvinden conform artikel 6:248 lid 2 BW. Het belang van de bank moet onderzocht worden en worden afgewogen tegen het belang van de rechtspersoon bij voortzetting van de bankrelatie. De bank moet bij haar dienstverlening zorgvuldigheid in acht nemen.
- Het is voor een rechtsgeldige opzegging van belang dat er concrete risico's zijn vastgesteld bij een klant. Het gaat hier om een individuele belangenafweging.
- De zorgplicht brengt met zich mee dat er rekening gehouden moet worden met het zwaarwegende belang van een klant om deel te kunnen nemen aan het maatschappelijk verkeer. Het is een feit van algemene bekendheid dat het vrijwel onmogelijk is om deel te nemen aan het maatschappelijk verkeer en met name een bedrijf te exploiteren, zonder te beschikken over een betaalrekening bij een bank. Afhankelijk van de omstandigheden van het geval zou het voorgaande bijvoorbeeld geen stand kunnen houden als een klant haar informatieplicht jegens de bank verzaakt, waardoor de bank niet in staat is om haar wettelijke onderzoeksplicht na te komen.
- De klant moet namelijk ook zorgvuldig tegenover de bank handelen en zo veel mogelijk rekening houden met de belangen van de bank. Uit artikel 2 van de ABV blijkt onder andere dat de klant verplicht is de bank te voorzien van de nodige informatie over – onder meer – zijn activiteiten en de wijze waarop hij aan het geld is gekomen dat hij bij de bank onderbrengt.
- In het geval dat het cliëntenonderzoek van de bank niet (naar tevredenheid) kan worden uitgevoerd of afgerond, dient de bank alvorens de opzegging voldoende duidelijk en specifiek om informatie hebben gevraagd. Hierbij is het tevens van belang dat een klant voldoende tijd heeft gekregen om te voldoen aan het informatieverzoek van de bank.
- De zorgen van een bank over ongebruikelijk betalingsverkeer moeten voldoende onderbouwd kunnen worden om een aanleiding te vormen voor de opzegging van de bankrelatie.
- De wijze van opzegging moet tevens de toets van de redelijkheid en billijkheid doorstaan. Dit houdt in dat de reden van opzegging op deugdelijke wijze aan de cliënt moet zijn meegedeeld en een redelijke opzegtermijn in acht moet zijn genomen.
- Er bestaan enkele situaties op basis waarvan een bankrelatie ongetwijfeld beëindigd dient te worden. Voorbeelden hiervan, zoals klanten die anoniem wensen te blijven dan wel fictieve identiteitsgegevens verstrekken en shellbanks, zijn opgenomen in de leidraad van DNB.

Uit het voorgaande blijkt dat er geen specifieke kaders zijn en de omstandigheden van het geval van groot belang zijn bij het beëindigen van de bankrelatie wegens klantonderzoek. Dit is ook enigszins te verklaren, aangezien het een risico-gebaseerde aanpak betreft. Zoals eerder naar voren is gebracht, zijn er slecht spaarzaam arresten van de Hoge Raad. Mijns inziens is de toename hiervan van groot belang om de norm van de wet op de juiste manier in te vullen en meer kaders te creëren voor een gerechtvaardigde opzegging. Ook ben ik van mening dat de huidige leidraad van DNB te beknopt is en de interpretatie en uitvoering te veel zijn neergelegd bij de bank. Zoals eerder toegelicht, zijn in de leidraad enkele voorbeelden weergegeven van onacceptabele klanten waarbij het logisch is dat de bankrelatie beëindigd dient te worden.

Aanbevelingen

Mijns inziens is er onvoldoende aandacht voor de gevolgen van het beëindigen van een bankrelatie met een risicovolle klant. Indien bijvoorbeeld ING de bankrelatie met X niet wenst voort te zetten door risicovolle activiteiten en X op de een of andere manier binnen glipt bij Rabobank, belandt Rabobank in dezelfde positie als ING. De vraag is wat er vervolgens gebeurt wanneer Rabobank op een gegeven moment ook besluit de bankrelatie te beëindigen. X kan dan trachten om de betalingen via een derde uit te voeren of om bijvoorbeeld zaken te doen met bedrijven welke contanten gelden nodig hebben en deze niet bij de bank wensen op te nemen. Met deze voorbeelden wordt getracht duidelijk te maken dat de kern van het probleem niet wordt opgelost door de bankrelatie te beëindigen en hier dient over nagedacht te worden. Een bank heeft weliswaar aan haar wettelijke verplichting voldaan door onderzoek uit te voeren en de bankrelatie te beëindigen, maar hiermee is financiële criminaliteit in feite niet bestreden. Een onderneming onttrekt zich alleen aan toezicht en controle. Een bank kan in geval van het continueren van de bankrelatie een risicovolle klant juist nauwgezet monitoren, beperkingen invoeren en bepaalde producten niet aanbieden. Een passend voorbeeld hierbij is het ING/Yin Yang-arrest waarin ING niet verplicht was om een faciliteit voor het storten van contant geld aan te bieden, maar de bankrelatie wel moest voortzetten.

De vijf Nederlandse banken ABN AMRO, ING, Rabobank, Triodos Bank en de Volksbank hebben hun krachten gebundeld onder de naam Transactie Monitoring Nederland (TMNL). De website van TMNL vermeldt dat op dit moment in Nederland naar schatting jaarlijks 16 miljard euro wordt witgewassen door criminelen, waarvan slechts twee procent daadwerkelijk in beslag wordt genomen.¹³⁸ Dit is de reden dat de vijf Nederlandse banken TMNL hebben opgericht. TMNL brengt transactiegegevens van verschillende banken bij elkaar en legt daar verbanden tussen. Het voorgaande is naar mijn mening niet goed uitvoerbaar als risicovolle klanten het girale betalingsverkeer wordt ontzegd. Door deze aanpak van TMNL kunnen opsporingsdiensten witwassen effectiever aanpakken en krijgen criminelen minder bewegingsruimte, wat het uiteindelijke doel is.

Graag deel ik als afsluiter een recente en interessante ontwikkeling. Bunq heeft DNB namelijk voor de rechter gedaagd.¹³⁹ DNB vindt dat Bunq nieuwe klanten beter moet doorlichten, maar de bank vindt de eisen niet goed uitvoerbaar. De bank geeft aan dat de eisen niet geschikt zijn voor een digitale bank. Dit is aannemelijk gezien de leidraad van DNB hierin geen onderscheid maakt. Bunq-oprichter Ali Niknam spreekt van 'een heel rigide' opvatting en 'willekeurige uitleg van de wet'. De norm van de toezichthouder zou ouderwets zijn. Ondanks het feit dat het hier gaat om een digitale bank, wordt een signaal afgegeven aan alle banken en wordt opnieuw de druk van de toezichthouder bewezen, met handhavingsmaatregelen als gevolg. Na het lezen van het nieuwsbericht over Bunq viel het mij op dat de leidraad van DNB een versie van december 2020 betreft. Aangezien het bestrijden van financiële criminaliteit een actueel onderwerp is, ben ik van mening dat de leidraad herzien dient te worden met concretere en specifiekere handvatten voor banken. Sinds 2020 hebben er namelijk veel ontwikkelingen plaatsgevonden en is de huidige leidraad naar mijn mening te abstract. Het

¹³⁸ Zie TMNL.nl.

¹³⁹ R. Betlem & M.Pols, 'Onlinebank Bunq voert ongekend felle strijd tegen DNB over witwasregels', *FD* 3 april 2022, *FD.nl*.

blijft een risico-gebaseerde aanpak, echter zijn er in de afgelopen tijd veel ontwikkelingen, rechterlijke uitspraken en learnings van banken op basis waarvan de leidraad kan worden aangevuld en geconcretiseerd.

Geraadpleegde bronnen

Literatuur

R.I.V.F. Bertrams & T. Hekman, 'Betaalrekeningen en Wwft-issues: van opzegging tot contracteerplicht', *Tijdschrift Financiering, Zekerheden en Insolventierechtpraktijk* 2020, nummer 7.

D. Busch, 'Anti-witwasregels, 'Freikörperkultur en de grenzen van de bancaire contractsvrijheid', *Ars Aequi* 2022.

BCBS, Guidelines – Sound management of risks related to money laundering and financing of terrorism, juni 2017.

M. van den Broek, *Preventing money laundering: a legal study on the effectiveness of supervision in the European Union*, The Hague: Eleven International Publishing 2015.

F.M.A. 't Hart, annotatie bij Gerechtshof Amsterdam 28 december 2021, ECLI:NL:GHAMS:2021:4148, *JOR* 2022/94.

F.M.A. 't Hart, 'De bancaire strijd', *Ars Aequi* 2020.

F.M.A. 't Hart, 'Categorisch uitsluiten', *Tijdschrift voor Financieel Recht* 2021, nummer 12.

F.M.A. 't Hart & I.P. Palm-Steyerberg, *CDD, Wwft en Sw voor de financiële sector*, Zutphen: Boom Juridische Uitgevers 2021.

P. van Leusden, 'Poortwachter: dat zijn we allemaal in de strijd tegen ondermijnende criminaliteit', *Tijdschrift voor Compliance* 2021, nr. 5/6.

J.G.J. Rinkes & M.D.H. Nelemans, 'Integere bedrijfsvoering en de Wwft en Wft', *VAST* 2020.

W.M. Schonewille, 'Opzegging door banken van overeenkomsten met vermogensbeheerders en trustkantoren', *Tijdschrift voor de ondernemingsrechtpraktijk* 2018, nr. 4.

B. Snijder-Kuipers & A.T.A. Tilleman, *Handboek WWFT*, Deventer: Wolters Kluwer 2019.

Jurisprudentie

Hoge Raad

Hoge Raad 10 oktober 2014, ECLI:NL:HR:2014:2929.

Hoge Raad 5 november 2021, ECLI:NL:HR:2021:1652.

Gerechtshoven

Gerechtshof Arnhem 18 mei 2003, *JOR* 2003/267.

Gerechtshof 's-Hertogenbosch 9 december 2008, ECLI:NL:GHSHE:2008:BI0880.

Gerechtshof Amsterdam 13 juli 2017, ECLI:NL:GHAMS:2017:2971.

Gerechtshof Amsterdam 29 oktober 2019, ECLI:NL:GHAMS:2019:3898.

Gerechtshof Amsterdam 21 april 2020, ECLI:NL:GHAMS:2020:1200.

Gerechtshof Amsterdam 3 november 2020, ECLI:NL:GHAMS:2020:2937.
Gerechtshof Amsterdam 10 augustus 2021, ECLI:NL:GHAMS:2021:2432.
Gerechtshof Amsterdam 28 december 2021, ECLI:NL:GHAMS:2021:4148.

Rechtbanken

Rechtbank Rotterdam 11 mei 2012, ECLI:NL:RBROT:2012:BW6025.
Rechtbank Rotterdam 27 februari 2013, JONDR 2013/616.
Rechtbank Rotterdam 19 maart 2013, ECLI:NL:RBROT:2013:CA2532.
Rechtbank Amsterdam 16 oktober 2013, ECLI:NL:RBAMS:2013:7065.
Rechtbank Amsterdam 13 maart 2020, ECLI:NL:RBAMS:2020:1722.
Rechtbank Amsterdam 30 juni 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:3290.
Rechtbank Amsterdam 19 augustus 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:4343.
Rechtbank Amsterdam 2 november 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:6233.
Rechtbank Amsterdam 22 november 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:7704.
Rechtbank Amsterdam 7 december 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:7273.
Rechtbank Amsterdam 20 december 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:7465.
Rechtbank Amsterdam 21 september 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:5353.
Rechtbank Amsterdam 5 januari 2022, ECLI:NL:RBAMS:2022:42.
Rechtbank Amsterdam 2 maart 2022, ECLI:NL:RBAMS:2022:945.

Richtlijnen

Richtlijn 2001/97/EG van het Europees Parlement en de Raad van 4 december 2001 tot wijziging van Richtlijn 91/308/EEG van de Raad tot voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld.

Richtlijn 2005/60/EG van het Europees Parlement en de Raad van 26 oktober 2005 tot voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld en de financiering van terrorisme.

Richtlijn (EU) 2015/849 van het Europees Parlement en de Raad van 20 mei 2015 inzake de voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld of terrorismefinanciering, tot wijziging van Verordening (EU) nr. 648/2012 van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Richtlijn 2005/60/EG van het Europees Parlement en de Raad en Richtlijn 2006/70/EG van de Commissie.

Richtlijn (EU) 2018/843 van het Europees Parlement en de Raad van 30 mei 2018 tot wijziging van Richtlijn (EU) 2015/849 inzake de voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld of terrorismefinanciering, en tot wijziging van de Richtlijnen 2009/138/EG en 2013/36/EU.

Richtlijn (EU) 2018/1673 van het Europees Parlement en de Raad van 23 oktober 2018 inzake de strafrechtelijke bestrijding van het witwassen van geld.

Parlementaire stukken

Stb. 2008, 303.

Bijlage I Uitvoeringsbesluit Wwft 2018.

Elektronische bronnen

‘ABN AMRO betaalt 480 miljoen euro vanwege ernstige tekortkomingen bij het bestrijden van witwassen’, *OM* 19 april 2021, *OM.nl*.

‘ING betaalt 775 miljoen vanwege ernstige nalatigheden bij voorkomen witwassen’, *OM* 4 september 2018, *OM.nl*.

R. Betlem & M.Pols, ‘Onlinebank Bunq voert ongekend felle strijd tegen DNB over witwasregels’, *FD* 3 april 2022, *FD.nl*.

D. Waterval, ‘Rabobank trekt opnieuw honderden miljoenen uit om klanten te controleren op witwassen’, *Trouw* 10 februari 2022, *Trouw.nl*.

Leidraden

Autoriteit Financiële Markten, ‘Leidraad Wwft en Sanctiewet’ *AFM.nl* oktober 2020.

De Nederlandsche Bank, ‘Leidraad Wwft en Sw’ *Dnb.nl* december 2020.

Ministerie van Financiën & Ministerie van Justitie en Veiligheid, ‘Algemene leidraad Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft)’, *Rijksoverheid.nl* juli 2020.

Ministerie van Financiën, Beantwoording van de vragen over spanningen bij toepassing van de Wwft, kenmerk 2021-0000224366, 19 november 2021.

Overig

Paper I. Ozata, ‘Opzeggen zakelijke rekening’, Juridische aspecten van financiële dienstverlening (OU), april 2021.